

UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO
WYDZIAŁ ADMINISTRACJI I NAUK SPOŁECZNYCH
KATEDRA INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII
STUDIA PODYPLOMOWE ZARZĄDZANIA INSTYTUCJAMI KULTURY

Magdalena Cynk-Mikołajewska
nr indeksu 19092

KOMPOZYTORZY
POMORSKIEGO TOWARZYSTWA MUZYCZNEGO

Praca podyplomowa napisana
pod kierunkiem dr Kazimierza Adamczyka

BYDGOSZCZ 2018

Cynk-Mikołajewska Magdalena
.....

nazwisko i imię

19092
.....

nr albumu

Zarządzanie Instytucjami Kultury
.....

kierunek studiów

.....
specjalność

Studia Podyplomowe
.....

typ studiów i forma kształcenia

OŚWIADCZENIE
autora pracy podyplomowej

Świadoma odpowiedzialności prawnej oświadczam, że praca podyplomowa *Kompozytorzy Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego* została wykonana samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że:

- 1) przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w uczelni;
- 2) drukowana wersja pracy dyplomowej jest identyczna z wprowadzoną do systemu APD wersją elektroniczną.

.....
Imię i nazwisko

Bydgoszcz, dn.15 czerwiec 2018.....

Streszczenie pracy dyplomowej

Kompozytorzy Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego

Imię i nazwisko autora pracy: Magdalena Cynk-Mikołajewska

Nr albumu: 19092

Imię i nazwisko promotora pracy: dr Kazimierz Adamczyk

Słowa kluczowe: Pomorskie Towarzystwo Muzyczne, kompozytorzy, Konfraternia Artystów, Konserwatorium Muzyczne, Zespół Szkół Muzycznych, Toruń, Pomerania, Probaltica, Toruńska Orkiestra Symfoniczna, koncert

Treść streszczenia

W pracy dyplomowej zostały opisane dzieje Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego powołanego 18 marca 1921 roku na wniosek Konfraterni Artystów w Toruniu. Towarzystwo zawsze zajmowało się organizowaniem wydarzeń kulturalnych, poszerzaniem oferty muzycznej w regionie oraz edukacją. Do jej najważniejszych zasług należy założenie Konserwatorium Muzycznego, obecnego Zespołu Szkół Muzycznych w Toruniu. Wtedy było to wydarzeniem na miarę krajową. Dzięki utworzeniu Konserwatorium Toruń urosł do roli ważnego ośrodka kultury muzycznej w kraju. PTM organizowało koncerty w Toruniu i w innych miastach Pomorza, na których wykonawcami byli wybitni muzycy. Przez wiele lat działała symfoniczna i kameralna orkiestra PTM, którą dyrygowali Adam Kuryłło, założyciel Towarzystwa i jego członek honorowy. Z PTM związani byli przede wszystkim ludzie kultury, a najważniejszy wkład w rozwój życia muzycznego mieli kompozytorzy: Adam Kuryłło, Marceł Feliks Popławski, Piotr Perkowski, Zygmunt Moczyński, Jan Michał Wieczorek oraz Bernadetta Matuszczak. To właśnie ich działalność twórcza, organizacyjna i pedagogiczna przyczyniła się do rozbudzenia i zainicjowania wielu istotnych wydarzeń i przedsięwzięć w regionie. Po wojnie PTM kontynuowano tradycje koncertowe. W 1998 roku z różnych powodów Towarzystwo zawiesiło swoją działalność. Po czternastoletniej przerwie w listopadzie 2012 roku powróciło do tradycji organizowania koncertów i działalności edukacyjnej. W Ośrodku UMK w Bachotku zainicjowało cykliczne warsztaty instrumentalne w ramach *Muzycznych Wakacji z Pasją* dla dzieci i młodzieży z regionu kujawsko-pomorskiego. Zaproponowało też stały cykl *Koncertów Towarzyskich*, których istotą i głównym celem jest kształtowanie muzycznej tożsamości melomanów i muzyków w oparciu o związek z regionem, tradycją i twórczością współczesną. Na jednym z koncertów wykonany został utwór zatytułowany *Suita Pomerania*, napisany przez współczesnych kompozytorów w hołdzie dla Towarzystwa.

Spis treści :

Wstęp.....	5
-------------------	----------

Rozdział I

Dzieje Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego

1.1. PTM (1921–1945).....	6
1.2. PTM (1945–1998)	9
1.3. PTM (2012–)	12

Rozdział II

Sylwetki kompozytorów

2.1. Adam Kuryłło.....	17
2.2. Marcei Feliks Popławski	19
2.3. Piotr Perkowski	23
2.4. Zygmunt Moczyński.....	27
2.5. Jan Michał Wieczorek.....	31
2.6. Bernadetta Matuszczak.....	35

Rozdział III

Suita Pomerania – kompozytorzy w holdzie Towarzystwu

3.1. Tomasz Cywiński, <i>Zamek Krzyżacki</i>	38
3.2. Rafał Kłoczko, <i>Kamienica pod Gwiazdą</i>	39
3.3. Jędrzej Rochecki, <i>Fortyfikacje toruńskie</i>	40
3.4. Ewa Fabiańska – Jelińska, <i>Katedra Świętych Janów</i>	41
3.5. Magdalena Cynk, <i>Jarmark Katarzyński</i>	42

Zakończenie.....	43
-------------------------	-----------

Bibliografia	44
---------------------------	-----------

WSTĘP

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie historii jednego z najważniejszych stowarzyszeń działających w Polsce, Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego (często używany skrót: PTM) od 1921 roku do czasów dzisiejszych oraz przypomnieć nazwiska wielkich osobowości kompozytorskich, mających istotny wpływ na rozwój życia muzycznego Torunia. Wszyscy kompozytorzy odegrali i nadal odgrywają ważną rolę w kształtowaniu muzycznego oblicza miasta Kopernika i regionu. Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy dotyczy historii Towarzystwa, drugi przedstawia sylwetki kompozytorów, trzeci omawia utwór zbiorowy specjalnie napisany przez współczesnych twórców dla Towarzystwa zatytułowany *Suita Pomerania*. Ukazując dzieje PTM podzieliłam je na trzy okresy. Pierwszy obejmuje lata 1921–1939, jako że w 1939 roku Towarzystwo przerwało swoją działalność. W 1945 po zakończeniu drugiej wojny światowej reaktywowano PTM, więc drugi okres to lata 1945–1998 do momentu, kiedy Towarzystwo zorganizowało ostatni koncert. Od 2012 nastąpiła reaktywacja PTM, tak więc trzeci okres pokazuje aktualną działalność.

Sylwetki wszystkich kompozytorów związanych z Towarzystwem przedstawione są z naciskiem na ich toruński okres twórczości i działalności. Starałam się podkreślić ich rolę i znaczenie dla kultury naszego regionu oraz zaznaczyć, jaką wartość dla Torunia miał ich dorobek artystyczny, organizacyjny i pedagogiczny. Kompozytorzy większą część swojego życia spędzili w Toruniu, jako działacze społeczni, wychowawcy młodzieży i twórcy. Opisując ich sylwetki chciałam skupić się na ich działalności, wybrać i zebrać informacje, które pojawiały się w wielu publikacjach oraz kompleksowo ująć całokształt dorobku wszystkich. Analizując *Suitę Pomerania* zwróciłam uwagę na ilustracyjny charakter utworu i Bardzo dużo artykułów znalazłam w „Rocznikach Toruńskich”. W wielu wydawnictwach dotyczących twórczości współczesnej oraz życia muzycznego naszego regionu odkryłam noty biograficzne dotyczące ich życia i twórczości. Sporo informacji uzupełniających znalazłam w encyklopediach muzycznych oraz w publikacjach, zwłaszcza autorstwa Kazimierza Przybyszewskiego oraz Leona Witkowskiego, nieocenionych badaczy kultury muzycznej Torunia i Pomorza. Wielką pomocą posłużyły mi również książki napisane przez kobiety związane z Toruniem: Lidii Smentek, Marleny Winnickiej, Anety Derkowskiej oraz Ewy Gawrońskiej.

Składam serdeczne podziękowania Panu dr Kazimierzowi Adamczykowi, promotorowi tejże pracy dyplomowej za wszelką inspirację, uwagi i życzliwość.

ROZDZIAŁ I

DZIEJE POMORSKIEGO TOWARZYSTWA MUZYCZNEGO

1.1.PTM (1921–1939)

Po ponad stu latach niewoli kulturę Torunia trzeba było budować od podstaw. Najaktywniejsza grupa toruńskiej inteligencji, ludzi nauki i artystów rozpoczęła starania o rozwój życia kulturalnego w mieście. Inspiratorami byli członkowie istniejącego w Toruniu od 1875 roku Towarzystwa Naukowego oraz twórcy przybyli w wyniku ruchów migracyjnych, m. in. Roman Ingarden, Julian Fałat, Artur Górski, Józef Ruffer. 16 grudnia 1920 roku ta najbardziej zaangażowana grupa inteligencji założyła Konfraternię Artystów, elitarną organizację, która wywierała ogromny wpływ na życie kulturalne Torunia przez cały okres międzywojenny. Była miejscem spotkań artystów, nowym sposobem inicjowania wydarzeń kulturalnych i powoływania do życia nowych instytucji. Kiedy do Torunia przybył znany skrzypek, muzykolog i kompozytor, Adam Kuryłło, Konfraternia zaczęła interesować się również muzyką. Efekty rozmów i współpracy między artystami były zaskakujące. Dnia 18 marca 1921 roku na jednym z posiedzeń powołano Pomorskie Towarzystwo Muzyczne, którego pierwszym prezesem został wicewojewoda pomorski Stanisław Woyda, a dyrektorem artystycznym właśnie Adam Kuryłło.¹

Celem PTM było krzewienie i szerzenie oświaty i kultury muzycznej wśród ludności polskiej w Toruniu i na prowincji, ze szczególnym uwzględnieniem muzyki polskiej. Już w kwietniu odbył się pierwszy koncert Towarzystwa, a 8 maja 1921 roku inauguracyjny koncert orkiestry symfonicznej. Towarzystwo jednak borykało się z trudnościami finansowymi i mimo skutecznych starań o fundusze oraz o poszerzenie grona członków, orkiestra musiała zostać rozwiązana. Sukcesem z kolei uwieńczone zostały wysiłki skierowane na powstanie dydaktycznej placówki w Toruniu. Na mocy statutu PTM utworzone zostało Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego, które 1 września 1921 roku rozpoczęło swoją działalność. Początkowo mieściło się w prywatnym mieszkaniu przy ulicy Mostowej 6. Pierwszym dyrektorem Konserwatorium został Adam Kuryłło. Po jego wyjeździe z Torunia Szkołą zaczął kierować skrzypek i kompozytor, kierownik muzyczny w Teatrze Miejskim w Toruniu, Marcei Popławski. Ważnym wydarzeniem było nadanie placówce w listopadzie 1925 statusu wyższej uczelni w wyrazie uznania dla poziomu dydaktycznego.

¹ Tubaja Krystyna, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *90 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921-2011*, wyd. ZSM w Toruniu, Toruń 2011, ISBN 978-83-933722-0-1, s.12-13

W latach 1929–1935 następowały zmiany na stanowisku dyrektora. Obowiązki te pełnił Henryk Richter a następnie pianista Stanisław Łopatyński. Z początkiem roku szkolnego 1933–1934 siedzibę Konserwatorium i Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego przeniesiono na Strumykową 19.²

Niestety trudna sytuacja finansowa Towarzystwa zmusiła władze Torunia do ustanowienia w 1935 roku kuratora. Wojewoda pomorski Stefan Kirtiklis powierzył tę funkcję sędziemu Alojzemu Hermanowi. Dzięki jego staraniom w stosunkowo krótkim czasie nastąpiło ożywienie działalności Towarzystwa. Powołano kilka nowych jego oddziałów w większych miastach województwa, a w samym zaś Toruniu Pomorskie Towarzystwo Muzyczne organizowało w sali koncertowej Dworu Artusa liczne koncerty symfoniczne i recitale znanych polskich muzyków. Wielki rozkwit Konserwatorium datuje się w 1936 roku, kiedy dyрекcję objął młody i zdolny kompozytor, rekomendowany zresztą przez Karola Szymanowskiego, Piotr Perkowski. Ministerstwo przekazało wówczas Konserwatorium i Towarzystwu nową siedzibę – Dwór Artusa. Na rozwój ruchu muzycznego w mieście wpłynęły znaczne dotacje z Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego, Starostwa Krajowego Pomorskiego oraz Zarządu Miejskiego w Toruniu. Nowy dyrektor zaangażował kilku wybitnych muzyków do pracy pedagogicznej. Między innymi klasę fortepianu objął 15 stycznia 1936 roku przyjaciel Perkowskiego, uczeń Ignacego Paderewskiego, wirtuoz i pianista, Henryk Sztompka. Poza nim zostali zatrudnieni też inni nauczyciele: pianistka Irena Kurpisz-Stefanowa, skrzypek Jerzy Stefan, wiolonczelista Tadeusz Kowalski, pianista Stanisław Chojecki, flecista Feliks Tomaszewski oraz śpiewaczki: Emma Bartelmusowa i Maria Sarjusz-Wikoszewską. 1 lutego 1937 roku otwarto klasę gry organowej, którą objął znany kompozytor pomorski, dyrygent chóralny, organista i wreszcie wicedyrektor Konserwatorium Muzycznego PTM profesor Zygmunt Moczyński. Program nauczania był ściśle wzorowany na programie Państwowego Konserwatorium Muzycznego w Warszawie. Dnia 22 kwietnia 1936 roku powołano do życia Orkiestrę Symfoniczną PTM, w skład której weszli profesorowie Konserwatorium, uczniowie wyższych klas i muzycy amatorzy. Orkiestra miała początkowo dwa zespoły: przygotowawczy i wyższy. Jej dyrygentami byli profesor Lucjan Guttry i porucznik Zygmunt Grabowski. Latem 1936 roku odwiedził Konserwatorium Karol Szymanowski. Rokował Konserwatorium wielkie powodzenie i

² Petrykowski Piotr, *Pomorskie Towarzystwo Muzyczne*, „Poradnik Muzyczny”, nr 6 1987, s.14-15

zainspirował do nowych działań i wyzwań wszystkich pracowników PTM i Konserwatorium Muzycznego.³

Kolejnymi prezesami Towarzystwa byli: prokurator Michał Bulmarincq i urzędnik Pomorskiej Izby Rolniczej Stanisław Szydlowski. W 1937 roku uchwalono nowy Statut PTM. Poszerzono zakres działalności Towarzystwa. Celem było krzewienie i rozwój kultury muzycznej w kraju, propaganda muzyki polskiej poza granicami Polski oraz prowadzenie działalności oświatowej przez zakładanie szkół muzycznych. Nową formą działalności przewidzianą przez Statut było organizowanie oddziałów PTM we wszystkich miastach powiatowych Pomorza z centralnym zarządem w Toruniu. Powstały oddziały PTM w Brodnicy, Chełmnie, Świeciu, Grudziądzu, Tczewie, Starogardzie, Włocławku i Inowrocławiu. W tym samym 1937 roku prezesem został Antoni Antczak, a potem do 1939 roku Alojzy Herman.⁴

Podczas licznych koncertów organizowanych przez Towarzystwo występowali w Toruniu wybitni artyści. Wśród pianistów można wymienić: Aleksandra Wielhorskiego, Ludwika Regameya, Józefa Turczyńskiego i Claudio Arraua. Ponadto występowali skrzypkowie: Irena Dubiska, Eugenia Umińska i Henri Marteau, wiolonczelista Kazimierz Wiłkomirski, śpiewaczki: Stanisława Korwin-Szymanowska oraz Aniela Szlemińska. Wykonywano przede wszystkim repertuar polskich kompozytorów, m.in. Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, Henryka Wieniawskiego, Mieczysława Karłowicza, Karola Szymanowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego. Koncertowali również uczniowie, wśród których warto wymienić słynną pianistkę, Reginę Smendziankę. Koncerty odbywały się w różnych miastach województwa pomorskiego. Często były transmitowane przez Rozgłośnie Pomorską Polskiego Radia, która pomagała w utrzymaniu orkiestry symfonicznej Towarzystwa. Dochody z niektórych koncertów przeznaczono na cele charytatywne.⁵

W 1939 r. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne liczyło 428 członków. Dnia 26 lutego 1939 roku zorganizowano w Toruniu, w obecności przedstawicieli władz województwa i miasta, Pierwszy Walny Zjazd Delegatów PTM mający wykazać dorobek Towarzystwa, a

³ Przybyszewska Anna Przybyszewski Kazimierz, *Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu za dyrekcji Piotra Perkowskiego w latach 1936 –1939*, „Rocznik Toruński”, t. 38, Toruń 2011, s.78-80

⁴ Gawrońska Ewa, *Szkolnictwo Muzyczne Torunia w latach 1921 – 1960*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002, ISBN 83-7174-927-9, s. 32-34

⁵ Witkowski Leon, *Kultura muzyczna Torunia w latach międzywojennych*, „Rocznik Toruński” t.1, wyd. ToMiTo, Toruń 1966, s.167-180

szczególnie Konserwatorium. Na zjazd przybyli, oprócz działaczy wszystkich oddziałów PTM, m.in. wojewoda pomorski Władysław Raczkiewicz, delegat Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego dyrektor Stanisław Śledziński, prezydent Torunia Leon Raszeja, dyrektor Konserwatorium Muzycznego w Wilnie Stanisław Szpinalski, dyrektor „Ormuzu” Tadeusz Ochlewski i ksiądz kanonik Leon Kozłowski z Torunia oraz wielu przedstawicieli świata naukowego i artystycznego Pomorza. Ze sprawozdania kuratora PTM wynikało, że długi Towarzystwa zostały całkowicie spłacone. W dniu Walnego Zjazdu delegatów Towarzystwo zostało zwolnione spod kurateli sędziego Alojzego Hermana i rozwijało się odtąd znów samodzielnie. Walny Zjazd wyraził sędziemu Hermanowi i dyrektorowi Perkowskiemu uznanie i podziękowanie za pełną poświęcenia pracę w Pomorskim Towarzystwie Muzycznym i nadał wojewodzie pomorskiemu Władysławowi Raczkiewiczowi godność członka honorowego za zasługi położone na niwie kultury. Władysław Raczkiewicz bywał bardzo często na koncertach PTM i obejmował je swoim patronatem honorowym. Ta świetnie rozwijającą się działalność muzyczna PTM została niestety przerwana przez wybuch II wojny światowej. Zagięło wówczas wiele dokumentów Towarzystwa i rozwiązano wiele instytucji kulturalno-oświatowych.⁶

1.2.PTM (1945–1998)

Po zakończeniu wojny w 1945 roku Pomorskie Towarzystwo Muzyczne zostało reaktywowane i zajęło się przede wszystkim prowadzeniem Instytutu Muzycznego w Toruniu. Instytut był kontynuatorem przedwojennego Konserwatorium Muzycznego. Jego dyrektorką została Irena Kurpisz-Stefanowa. Do grona nauczycielskiego należeli m.in.: Janina Wyrzykowska, Jerzy Stefan, Konstancja Święcicka, Feliks Tomaszewski, Leon Zabrodin i Leon Witkowski.⁷ We wrześniu 1945 roku w Toruniu odbyło się pierwsze posiedzenie organizacyjne Towarzystwa. Podstawowym jego celem było rozpowszechnianie i podniesienie kultury muzycznej na Pomorzu. Na prezesa wybrano Zygmunta Chojnickiego. Po jego rezygnacji funkcję tę pełnił wiceprezes Antoni Jóźwiakowski. Towarzystwo organizowało audycje muzyczne, koncerty kameralne z prelekcjami, popisy publiczne

⁶ Przybyszewska Anna Przybyszewski Kazimierz, *Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu za dyrekcji Piotra Perkowskiego w latach 1936 –1939*, „Rocznik Toruński”, t. 38, Toruń 2011, s.81-82

⁷ Gawrońska Ewa, *Szkolnictwo Muzyczne Torunia w latach 1921 – 1960*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002, ISBN 83-7174-927-9, s.67-68

uczniów szkoły muzycznej i opiekowało się orkiestrą kameralną Związku Muzyków. Imprezy te były nieregularne, a zdarzało się, że działalność Towarzystwa zawieszano z powodów finansowych. We wrześniu 1947 roku toruńska szkoła muzyczna stała się placówką państwową, więc Towarzystwo przestało ją prowadzić. Działalność skupiała się więc na organizowaniu koncertów. 8 marca 1946 roku odbył się pierwszy koncert w Toruniu, podczas którego wręczono Piotrowi Perkowskiemu dyplom honorowego członka PTM w uznaniu za jego wybitne zasługi. W 1948 roku Towarzystwo postarało się o uzyskanie przydziału i sprowadziło do Torunia fortepian dla celów koncertowych. Pod jego egidą zaczęło się też rozwijać Społeczne Ognisko Artystyczne w Toruniu.⁸

Dzięki Towarzystwu mieszkańcy naszego regionu mieli okazję wysłuchać koncertów wykonywanych przez wybitnych artystów z kraju i zagranicy. Celem nadrzędnym, który przyświecał w doborze programów koncertowych, tematyki i wykonawców, było upowszechnianie muzyki polskiej, twórczości rodzimych kompozytorów i wykonawców, a także prezentowanie młodych uzdolnionych muzyków. Dla tych ostatnich odbywały się koncerty z cyklu *Estrada Młodych*. PTM prowadziło również inne cykle koncertów: *Muzyka w Ratuszu*, *Muzyka w zakładzie pracy*, *Koncerty dla Ludzi Złotego Wieku*. Interesujące były wydarzenia pod wspólną nazwą *Odmiany instrumentów dętych w muzyce solowej i orkiestralnej*. Wieczory odbywały się też z okazji ważnych jubileuszy, np. rocznic związanych z Toruniem, z okazji Dni Torunia czy Święta Niepodległości. Organizowano koncerty chopinowskie oraz koncert z okazji setnej rocznicy urodzin Karola Szymanowskiego. Publiczność miała okazję uczestniczyć w spotkaniach z kompozytorami, np. z Piotrem Perkowskim. Odbywały się też wieczory poświęcone muzyce słowiańskiej, muzyce francuskiej, a także takie, które były połączeniem muzyki i poezji. Działalność Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego swoim zasięgiem obejmowała nie tylko Toruń, lecz również inne miasta Pomorza. W Chełmnie powstał jego oddział, który podejmował wiele ważnych działań.⁹

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych Towarzystwo cały czas współpracowało ze szkołą muzyczną, którą przecież powołało przed wojną. Wiele wydarzeń muzycznych skupiało się wówczas wokół szkolnictwa. W tym czasie działały: Państwowa Średnia Szkoła Muzyczna i Państwowa Podstawowa Szkoła Muzyczna. Obecnie jest to Zespół Szkół

⁸ Leon Witkowski, *Kultura muzyczna Torunia w latach 1945-1960*, Rocznik Toruński, t.1 Rok 1966 str. 167-180

⁹ Belkot Jan, *Przeobrażenia twórczych środowisk artystycznych*, w: *O życiu kulturalnym w Toruniu w latach 1945 – 1985*, wyd. UMK, Toruń 1989, s. 68- 70

Muzycznych im. Karola Szymanowskiego. Ale spełnieniem marzeń toruńskich melomanów było założenie 15 stycznia 1970 roku Państwowej Orkiestry Kameralnej pod dyrekcją Szymona Kawalli, której członkowie stanowili podstawę składu PTM i aktywnie koncertowali podczas wydarzeń organizowanych przez Towarzystwo.¹⁰

Różnorodność i skuteczność realizowanych idei to efekt dużego zaangażowania osób uczestniczących w pracach stowarzyszenia, ale przede wszystkich ludzi kierujących nim. Wymienić należy wśród nich Kazimierza Kończewskiego, Bogdana Bilskiego, Irenę Bagińską, Aurelię Więcek, Barbarę Matusiak, Wiesława Liseckiego, Krystynę Tubaję, Zofię Nowak czy Marka Wakarecy.

W 1991 roku dzięki staraniom ówczesnego prezesa Kazimierza Kończewskiego Ministerstwo Kultury i Sztuki przekazało Towarzystwu fortepian koncertowy, który obecnie znajduje się w Sali Wielkiej Dworu Artusa w Toruniu. W 1998 roku odbył się ostatni jubileuszowy koncert Towarzystwa, podczas którego wystąpili: Regina Smendzianka (fortepian), Chór Pueri Cantorum Thoruniensis przygotowany przez profesora Romana Gruczę oraz Toruńska Orkiestra Kameralna pod batutą Kazimierza Kryzy. Wykonano *Elan* na smyczki Piotra Mossa, *Koncert fortepianowy e-moll op. 11* Fryderyka Chopina, *Mszę Koronacyjną C-dur KV 317* Wolfganga Amadeusza Mozarta oraz *Sinfonietkę Flisaczą* Magdaleny Cynk.¹¹ Po tym koncercie działalność Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego głównie z powodów finansowych została zawieszona.

¹⁰ Krystyna Tubaja, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *80 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921-2001*, wyd. ZSM w Toruniu, Toruń 2001, s.21-24

¹¹ Program koncertowy *Jubileusz 75-lecia PTM* z dnia 12 grudnia 1998, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

1.3.PTM (2012 –)

Po czternastoletniej przerwie Pomorskie Towarzystwo Muzyczne powróciło do tradycji organizowania koncertów i działalności edukacyjnej. 22 listopada 2012 roku w obecnym Zespole Szkół Muzycznych w Toruniu odbyło się pierwsze Walne Zebranie, podczas którego uchwalono nowy Statut i wybrano Zarząd. Prezesem została Magdalena Cynk-Mikołajewska, Zastępcą Prezesa Krystyna Kłosińska, Skarbnikiem Roman Rybacki, Sekretarzem Ewa Gawrońska, Członkiem Zarządu Dagna Całbecka.¹² Ustalono, że według Statutu najważniejszym celem działalności Towarzystwa będzie rozwijanie i upowszechnianie kultury muzycznej i edukacji artystycznej w regionie oraz ich promocja w Polsce i Europie.¹³ Obecni nowi członkowie Towarzystwa mają spore doświadczenie w inicjowaniu i prowadzeniu wielu artystycznych przedsięwzięć, dlatego aktywnie włączają się w działalność PTM.

Od chwili wznowienia działalności Towarzystwo ponownie zaczęło odgrywać bardzo dużą rolę w kształtowaniu życia muzycznego Torunia i regionu. Przejawia się to m.in. w niezwykle ożywionej działalności koncertowej. Koncerty organizowane są w ramach cykli o różnej tematyce i przeznaczeniu. Wszystko zaczęło się od wieczoru otwierającego cykl zatytułowany *Koncerty Towarzyskie*, który odbył się 19 marca 2013 roku w Dworze Artusa. Zaprezentowana była na nim twórczość kompozytorów naszego regionu, zarówno tych już nieżyjących, jak i rozpoczynających swoje twórcze kariery w wykonaniu Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej pod batutą Rafała Kłoczko.¹⁴ Od tego czasu Towarzystwo regularnie proponuje melomanom nowe spotkania z muzyką. Istotą i głównym celem tego cyklu wieczorów jest kształtowanie muzycznej tożsamości melomanów i muzyków regionu w oparciu o związek z regionem, tradycją i twórczością współczesną. W każdym *koncercie towarzyskim* prezentują się artyści związani z naszym województwem.

Do maja 2018 roku PTM zorganizowało już cykl dwudziestu dziewięciu takich koncertów we współpracy z Gminą Miasta Toruń oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Wielkim zainteresowaniem cieszą się wieczory wspomnieniowe (*In memoriam*) poświęcone nieżyjącym znakomitym postaciom życia

¹² Uchwała Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego nr 1/2012

¹³ Statut Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego

¹⁴ Program koncertowy *I Koncert Towarzyski* z dnia 19 marca 2013, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

muzycznego w Toruniu. Podczas tych koncertów wspominany był wybitny znawca muzyki dawnej, poeta i muzykolog, Wiesław Lisecki, długoletnia nauczycielka szkoły muzycznej, pierwsza nauczycielka rytmiki w Toruniu, Zofia Nowak, wybitny społecznik, muzyk, dyrektor Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej, Marek Wakarecy, wieloletni prezes PTM, dziennikarz, Kazimierz Kończewski, organistka i teoretyk muzyki, Magdalena Kucharska, a także skrzypaczka, znakomity i oddany pedagog, Katarzyna Cąbrowska oraz ceniony perkusista, Władysław Mazuga. Na tych wieczorach prezentowali się znakomici artyści, m. in. Krzysztof i Jakub Jakowicz, soliści Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej, a także toruński zespół *Multicamerata*.

Duże znaczenia mają koncerty poświęcone muzyce współczesnej pn. *Muzyka Kompozytorów Toruńskich*, podczas których prezentowane są utwory rodzimych twórców. Są to wieczory z udziałem muzyków Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej oraz Cappelli Gedanensis, z którymi to zespołami PTM nawiązało już stałą współpracę. Podczas tych koncertów wykonywane są utwory mające istotny związek z regionem, kompozytorów znanych i uznanych w świecie muzycznym, niektórych wcześniej związanych z PTM. Po tych wieczorach zostają w Towarzystwie cenne partytury, m. in. *Suita Pomerania*, napisana w 2015 roku przez pięciu kompozytorów specjalnie dla Towarzystwa. Przypominane są też utwory znaczących toruńskich kompozytorów, do których niewątpliwie należą: Bernadetta Matuszczak, Piotr Perkowski, Zygmunt Moczyński i Jan Michał Wieczorek.

Inny charakter mają koncerty wakacyjne odbywające się w Brodnickim Domu Kultury z udziałem młodych wybitnych instrumentalistów, m. in. Anną Marią Staśkiewicz (skrzypce), Katarzyną Budnik-Gałązką (altówka), Katarzyną Kowacz (skrzypce), Tomasza Mrowińskiego (altówka), Alicją Różycką (wiolonczela), Juliuszem Domaniakiem (flet), Klaudią Trzasko (śpiew), Mateuszem Burdachem (śpiew) i Rafałem Kłoczko (fortepian).

Koncerty PTM odbywają się również w Pałacu Romantycznym w Turznie z udziałem uczestników Międzynarodowego Konkursu Skrzypcowego w Toruniu oraz w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni, gdzie miał okazję zaprezentować się po raz pierwszy w tym miejscu Toruński Kwartet Instrumentów Dętych Błaszanych *Copernicus Brass*. Co roku w październiku Towarzystwo proponuje w Sali Koncertowej ZSM z okazji Dnia Edukacji Narodowej koncerty towarzyskie pn. *Vivant Professores*. Wszyscy wykonawcy tych koncertów są nauczycielami Zespołu Szkół Muzycznych w Toruniu. Nierzadko profesorów zobaczyć i usłyszeć można ze sceny w popisach solowych. Podczas tych koncertów prezentowana jest głównie muzyka jazzowa, filmowa i rockowa najczęściej w wykonaniu Roberta Matusiaka (fortepian), Dariusza Zaleśnego (saksofon), Pawła Witulskiego (perkusja),

Magdaleny Miszewskiej-Zasadnej (akordeon), Dominiki Eski (fortepian), Andrzeja Wyrwickiego (kontrabas). Jest to więc dla niektórych nauczycieli nowe i twórcze doświadczenie.

13 września 2016 roku w Sali Prób w CKK Jordanki odbył się pierwszy koncert towarzyski pn *Wirtuozi Klasyki*, mający promować wybitnych młodych instrumentalistów. Podczas tego wieczoru wystąpił duet znakomitych pianistów: Aleksandra Soboń-Wakarecy oraz Paweł Wakarecy tworzący zespół *Wakarecy Piano Duo*. Artyści zagrali utwory od baroku do współczesności na dwa fortepiany.¹⁵ Podczas kolejnych koncertów w Sali Wielkiej Dworu Artusa wystąpiła wybitna pianistka, specjalistka od wykonywania muzyki współczesnej, profesor Gabriela Szendzielorz z Akademii Muzycznej z Katowic. Pianistka zaprezentowała program pn. *Walce*. Były to utwory o różnej stylistyce, nastroju i wyrazie, które zadedykowane i napisane zostały specjalnie dla niej.¹⁶ Z kolei trio fortepianowe, składające się z profesorów Akademii Muzycznej z Bydgoszczy: Lecha Bałabana (altówka), Agnieszki Bałaban (wiolonczela) i Magdaleny Stopińskiej (fortepian) wykonało podczas tego cyklu koncertowego utwory kompozytorów XX i XXI wieku, takich jak, Astor Piazzolla, Ernest Bloch czy Dariusz Przybylski.¹⁷

Oprócz koncertów muzyki klasycznej dwa wieczory poświęcone były twórczości Jacka Kaczmarskiego. 10 kwietnia 2016 roku w dwunastą rocznicę śmierci poety odbył się koncert pt. *Ilu nas w ciszy*, natomiast 13 grudnia 2017 roku, w sześćdziesiątą rocznicę urodzin poety oraz w trzydziestą szóstą rocznicę stanu wojennego miał miejsce wieczór pn *Kolędy Jacka Kaczmarskiego*. Wystąpili wówczas artyści rozpoznawalni w Polsce, a związani z naszym regionem: piosenkarz Mariusz Lubomski, sopranistka Agnieszka Olszewska oraz tenor Mateusz Burdach. Do koncertu zostali zaproszeni również muzycy z Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej oraz chór *Semper Iuvenes* ze szkoły muzycznej. Data koncertu prowokowała do przypomnienia również piosenek nawiązujących do czasów stanu wojennego i dawnej Solidarności.¹⁸

Uroczysty koncert PTM odbył się 8 maja 2016 roku, z okazji Jubileuszu 95-lecia powstania. Wykonano wtedy utwory współczesnych żyjących kompozytorów, którzy stworzyli kompozycje wokalnie – instrumentalnie związane z historią Torunia do tekstów m. in. Zbigniewa Herberta, Franciszka Fenikowskiego i Juliana Tuwima. Wykonawcą utworów

¹⁵ Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 13 września 2016, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

¹⁶ Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 2 lutego 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

¹⁷ Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 22 listopada 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

¹⁸ Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 13 grudnia 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

była Cappella Gedanensis pod batutą Rafała Kłoczko.¹⁹ Towarzystwo otrzymało dużo życzeń i gratulacji od władz Województwa i Miasta oraz melomanów, którzy licznie przybyli świętować ten Jubileusz.

Wszystkie *koncerty towarzyskie* mają dzięki dotacji właściwą promocję w postaci afiszy, zaproszeń i programów. Cieszą się dużym zainteresowaniem publiczności. Po niektórych pozostają płyty CD, jako ważna dokumentacja, pamiątka i promocja artystów i Towarzystwa. Za tę inicjatywę PTM otrzymało w 2015 roku Nagrodę Marszałka Województwa Kujawsko– Pomorskiego pod nazwą *Rodzynki z Pozarządówki*.

PTM oprócz organizowania koncertów prowadzi również działalność edukacyjną. W Ośrodku UMK w Bachotku zorganizowało już pięciokrotnie warsztaty instrumentalne w ramach *Muzycznych Wakacji z Pasją* dla dzieci i młodzieży z naszego regionu. Warsztaty odbywają się w sierpniu i trwają jedenaście dni. Uczestnicy pod okiem znakomitych wykładowców mają szansę pracować ambitnie, by na koniec przedstawić efekty swojej pracy podczas kilku koncertów. Utalentowana młodzież i dzieci ze szkół muzycznych z naszego województwa mają możliwość w ten sposób doskonalić swoje pasje, poszerzać repertuar i integrować się ze swoimi rówieśnikami z innych miast. Podczas ferii zimowych odbywa się zimowa edycja tychże warsztatów w Ośrodku Edukacji Ekologicznej *Wilga* w Górznie.

Towarzystwo wraz z Centrum Kultury Dwór Artusa, z którym ściśle współpracuje, zorganizowało oprócz koncertów towarzyskich pięć koncertów z cyklu *Poranek Seniora*. Ich adresatem są członkowie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, starsi melomani, jak również wszyscy miłośnicy muzyki klasycznej. Podczas tych *Poranków* prezentują się uczniowie oraz absolwenci toruńskiej szkoły muzycznej.

PTM współorganizuje również koncerty podczas Świąta Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Są to wieczory kompozytorskie pt. *Pięciolinia dla Papieża*, koncerty poświęcone błogosławionemu księdzu Stefanowi Wincentemu Frelichowskiemu oraz cykl koncertów carillonowych w ramach letniego festiwalu *Tour de Carillon*. Podczas tego festiwalu Towarzystwo nawiązało współpracę z wieloma lokalnymi ośrodkami kultury. Zaangażowanie miejscowych instytucji, władz samorządowych i organów bezpieczeństwa jest nadzwyczajnym efektem integracji wokół wspólnej, regionalnej i wojewódzkiej imprezy kulturalnej. Dla tysięcy członków lokalnych społeczności ten festiwal to często jedyna możliwość obcowania z wysoką kulturą muzyczną.

¹⁹ Program koncertowy *Muzyka Kompozytorów Toruńskich* z dnia 8 maja 2016, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne

Towarzystwo stale współpracuje również z Toruńską Orkiestrą Symfoniczną. W ramach *Międzynarodowego Festiwalu Skrzypiec* oraz Festiwalu *Siły Natury* organizuje Ogólnopolskie Konkursy Kompozytorskie oraz Konkursy na Recenzję Muzyczną dla młodzieży.

Obecnie PTM liczy trzydziestu czterech członków. Walne Zebranie odbywa się raz w roku, a nowe władze wybierane są co cztery lata.²⁰ Do 2020 roku Towarzystwem kierować będą: Magdalena Cynk-Mikołajewska (Prezes), Rafał Kłoczko (Zastępca Prezesa), Joanna Cieślikowska (Skarbnik), Magdalena Miszewska-Zasadna (Sekretarz) oraz Robert Matusiak i Dagna Całbecka (Członkowie Zarządu).²¹

²⁰ Statut Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego

²¹ Uchwała Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego nr 3/2016

ROZDZIAŁ II

SYLWETKI KOMPOZYTORÓW

2.1. ADAM KURYŁŁO (1893–1970)

Adam Kuryłło był skrzypkiem, muzykologiem i kompozytorem. Uważany jest za jednego z najbardziej zasłużonych postaci Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. To dzięki niemu Konfraternia Artystów w Toruniu w 1921 roku zaczęła interesować się muzyką. Jego apele i aktywność sprawiły, że w Toruniu powstało Konserwatorium Muzyczne, którego został pierwszym dyrektorem. Jego dokonania organizacyjne i artystyczne wniosły ogromny wkład do kulturalnego dorobku Torunia.²²

fot. Archiwum PTM 1

Adam Kuryłło urodził się 24 grudnia 1893 roku w Krakowie. Studiował muzykologię u Zbigniewa Jachimeckiego i polonistykę na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Równocześnie w latach 1909–1913 uczył się w Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w Krakowie w klasie skrzypiec Karola Wierzuchowskiego. Zadebiutował występem w dniu 8 listopada 1913 roku w wiedeńskim Musicvereinsaal, wykonując m. in. utwory Corellego, Mozarta i Wieniawskiego.²³

Po wybuchu pierwszej wojny światowej został wcielony do wojska austriackiego. W czasie stacjonowania w Wiedniu kontynuował studia muzyczne w wiedeńskiej Akademii Muzycznej u Otocara Sevcika. Grał w tamtejszej orkiestrze operowej oraz koncertował w Czechach, na Morawach i na ziemiach polskich. Publikował prace, zwłaszcza z zakresu teorii muzyki i zajmował się kompozycją. W 1918 roku wstąpił do wojska polskiego i uczestniczył w kampanii śląskiej. W maju 1919 roku został z wojska zwolniony niestety jako inwalida

²²Tubaja Krystyna, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *80 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921- 2001*, wyd. ZSM, Toruń 2001, s.6

²³ Przybyszewski Kazimierz, *Adam Kuryłło*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 4, ToMiTo UMK ,Toruń 2004, s.224

wojenny. Po kuracji udał się do Warszawy, gdzie ukończył kurs wirtuozowski na skrzypcach u profesora Stanisława Barcewicza.²⁴

W 1920 roku został ponownie powołany do wojska i przydzielony właśnie do Torunia. Tu zamieszkał z rodziną, początkowo przy ul. Koszarowej 9 (obecnie Władysława Broniewskiego), później przy ul. Bydgoskiej 16. Po zwolnieniu z wojska otrzymał posadę nauczyciela śpiewu w Miejskim Gimnazjum Żeńskim i zaczął aktywnie działać nad rozwojem życia muzycznego w mieście. Związał się z Konfraternią Artystów i to dzięki jego staraniom 7 kwietnia 1921 roku utworzono w Toruniu Pomorskie Towarzystwo Muzyczne oraz Konserwatorium Muzyczne. Dyрекcję tej niezwykle ważnej placówki oświatowej powierzono właśnie jemu. Działalność pierwszych instytucji muzycznych w Toruniu była dzięki Kurylle bogata i imponująca. Przy Towarzystwie powstał chór, orkiestra symfoniczna i kwartet smyczkowy. Artysta pomimo nowej funkcji prowadził bogate życie koncertowe. Występował w Polsce, zwłaszcza na Pomorzu, ale także w Europie. Ponadto zajmował się pisanie artykułów do prasy pomorskiej, wygłaszaniem odczytów, m. in. napisał szkic o profesorze Stanisławie Barcewiczu z okazji jego koncertu w Toruniu oraz wspomnienie pośmiertne o Władysławie Żeleńskim.

Okres toruński w życiu Adama Kuryłły był jakby przygotowaniem do jego wielkiego tournée artystycznego. Koncertował w Stanach Zjednoczonych, Meksyku, Kanadzie, Australii, Indiach, na Alasce i na Hawajach. Grał w najznakomitszych salach koncertowych. Jako solista koncertów symfonicznych współpracował z artystami tej miary, co Ignacy Paderewski, Artur Rodziński, Sergiusz Kusewicz oraz Ignacy Friedman.²⁵

W 1948 roku Adam Kuryłło wrócił do kraju i zamieszkał w Luboniu pod Poznaniem. Został profesorem Państwowej Szkoły Muzycznej im. Karola Kurpińskiego, a od 1950 roku był koncertmistrzem w Wielkopolskiej Orkiestrze Symfonicznej i grał tam przez piętnaście lat. Jak tylko wrócił do Polski odbył artystyczną podróż po kraju. 11 października 1948 roku dał koncert w auli Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, wykonując wówczas swój utwór na skrzypce i fortepian pt.: *Tryptyk toruński*, a także utwory

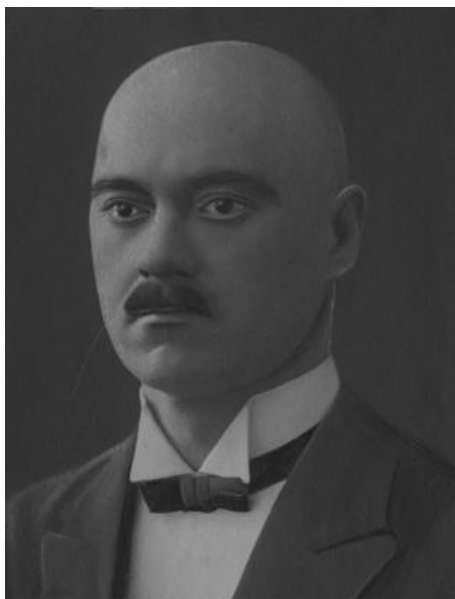
²⁴ Jazdon Andrzej, *Adam Kuryłło*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918–2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s.495 – 496

²⁵ Przybyszewski Kazimierz, *Adam Kuryłło*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 1, ToMiTo UMK, Toruń 1998, s. 167

Czajkowskiego, Dworzaka, Rimskiego-Korsakowa i Wieniawskiego. Ponownie gościł w Toruniu 3 listopada 1963 roku, gdzie wystąpił wówczas w Muzeum Etnograficznym z okazji swego jubileuszu 50-lecia pracy artystycznej. Recital ten był wydarzeniem muzycznym dla Torunia. W uznaniu zasług dla naszego miasta nadano profesorowi Adamowi Kuryłło wówczas godność honorowego prezesa Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Kompozytor zmarł 27 stycznia 1970 roku w Poznaniu i pochowany został na cmentarzu w Żabikowie.²⁶

Kuryłło pisał przede wszystkim utwory z udziałem skrzypiec, m . in. *Koncert skrzypcowy*, *Amerykańską serenadę*, *Bajkę* na skrzypce i fortepian, czy wspomniany już *Tryptyk toruński*. Pozostawił również utwory na orkiestrę, m.in. *Symphonie concertante na smyczki*, *Suitę hawajską*, *Szkice poznańskie*, ale też kantatę *Pieśń pokoju* oraz pieśni i inne utwory nagradzane na konkursach kompozytorskich. Był niezwykle ważną postacią dla Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego.²⁷

2.2. MARCELI FELIKS POPLAWSKI (1882-1948)

fot. Archiwum PTM 2

Marceli Feliks Popławski był kompozytorem, skrzypkiem, pedagogiem, dyrektorem Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego oraz kierownikiem muzycznym w Teatrze Miejskim w Toruniu. Związany był z grodem Kopernika w latach 1921–1932. Należał do elitarnej Konfraterni Artystów. Wywarł wielki wpływ na kulturę muzyczną i teatralną Torunia.²⁸

²⁶ Ibidem. s.170

²⁷ Perkowska Maria, *Adam Kuryłło*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.5, Część biograficzna, red. Elżbieta Dziębowska, wyd. PWM SA, Kraków 1997, ISBN 83-224-0656-8, s.249

²⁸ Tubaja Krystyna, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *80 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921- 2001*, wyd. ZSM, Toruń 2001, s.7

Marceli Feliks Popławski urodził się 9 lipca 1882 roku w Pieńkównie, w powiecie jampolskim na Podolu. Od najmłodszych lat przejawiał wybitne zdolności muzyczne, toteż oprócz normalnej nauki w żytomierskim gimnazjum uczęszczał także na lekcje gry na skrzypcach i naukę kompozycji. Po ukończeniu gimnazjum udał się do Kijowa, gdzie w latach 1900–1903 studiował na Politechnice, a potem na Wydziale Prawa tamtejszego Uniwersytetu. W latach 1903–1907 uczęszczał do kijowskiej szkoły muzycznej. Studia muzyczne odbył w Lipsku i tam w 1908 roku otrzymał dyplom kompozytorski z odznaczeniem w klasie Maxa Regeera i dyplom wirtuozowski w klasie skrzypiec. Potem studiował jeszcze kompozycję u Wincentego d'Indy'ego w Paryżu, a następnie u Aleksandra Głazunowa w Petersburgu.²⁹

W okresie pobytu we Francji grał w kilku orkiestrach i sporo komponował. W 1912 roku rozpoczął działalność pedagogiczną jako profesor klasy skrzypiec w szkole muzycznej Cesarskiego Towarzystwa Muzycznego w Jarosławiu nad Wołgą. W 1917 roku udał się do Kijowa, gdzie wraz z Jarosławem Iwaszkiewiczem, Mieczysławem Szpakiewiczem, Stanisławem Kwaskowskim i innymi utworzył teatr "Studio", w którym był kierownikiem muzycznym i kompozytorem wielu ilustracji muzycznych do sztuk teatralnych. W 1920 roku przedostał się do Warszawy, gdzie był urzędnikiem Komisariatu Rządu. Stamtąd trafił do Torunia, gdzie w 1921 roku objął stanowisko kierownika muzycznego Teatru Miejskiego. Zamieszkał przy ul. Bydgoskiej 26 w pensjonacie „Zofijówka” dr Kazimierzy Żuławskiej, wdowy po pisarzu Jerzym Żuławskim. Pensjonat ów był wówczas rodzajem salonu literackiego. Oprócz Popławskiego mieszkali w nim również m. in. reżyser teatru Mieczysław Szpakiewicz, scenograf i malarz Feliks Krasowski oraz aktorzy. Popławski poza pełnieniem funkcji kierownika muzycznego teatru toruńskiego był członkiem teatralnej komisji artystycznej. Komponował dla sceny, zarówno ilustracje muzyczne do sztuk teatralnych, jak i muzykę antraktową. W Toruniu wystawiano z jego muzyką m.in. *Księcia Niezłomnego*, *Balladynę*, *Wieczór Trzech Króli*, *Uczone białogłowy*, *Pannę męzatkę*. O swej pracy w

²⁹ Baranowski Tomasz *Popławski Marceli Feliks*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.7, Część biograficzna, red. Elżbieta Dziębowska, wyd. PWM SA, Kraków 2004, ISBN 83-224-0656-8, s.157 - 158

zakresie stosowania muzyki w teatrze napisał w artykule pt. „O muzyce w teatrze słów kilka”, zamieszczonym w książce *Trzechlecie Teatru Narodowego w Toruniu*.³⁰

1 lutego 1923 roku powierzono Marcelemu Popławskiemu obowiązki dyrektora Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Kompozytor cały czas starał się o uzyskanie przywilejów i subwencji dla kierowanej przez siebie placówki. Dzięki jego zabiegom w listopadzie 1925 roku Konserwatorium PTM zostało zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i zaliczone do wyższych uczelni artystycznych pod nazwą „Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego”. Od tego czasu Ministerstwo wykazywało dla tej uczelni duże zainteresowanie i życzliwość.³¹

W czasie pobytu w Toruniu Popławski organizował i brał czynny udział w koncertach wykonywanych przez uczniów i pedagogów Konserwatorium, które cieszyły się zawsze dużym zainteresowaniem. Pisał o nich recenzje i sprawozdania w prasie pomorskiej. Zamieszczał też artykuły popularyzujące życie i twórczość kompozytorów polskich, wygłaszał odczyty i referaty. Pomimo wielu zajęć społecznych i organizacyjnych nie zaniedbywał popularyzowania własnej twórczości. W lutym 1927 roku odbył się w małej sali Filharmonii w Warszawie urządzony staraniem Stowarzyszenia Współczesnych Kompozytorów Polskich wieczór, na którym m. in. wykonano jego utwory. Z kolei 7 marca 1928 roku odbył się w auli gimnazjum męskiego w Toruniu jego koncert kompozytorski.³²

W 1932 roku Popławski opuścił Toruń i zamieszkał najpierw w Równem, a potem w Warszawie. Tam objął stanowisko asesora biura personalnego Warszawskiej Dyrekcji PKP. Równocześnie został referentem muzycznym okręgu warszawskiego Kolejowego Przysposobienia Wojskowego. W 1935 roku utworzył i prowadził do wybuchu wojny w 1939 roku reprezentacyjną orkiestrę symfoniczną kolejarzy. Podczas okupacji niemieckiej był urzędnikiem w cukrowni w Guzowie pod Żyrardowem. Jednocześnie dorabiał grając w kawiarniach i restauracjach.

³⁰ Przybyszewski Kazimierz, *Popławski Marceli Feliks*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, ToMiTo UMK, red. Krzysztof Mikulski, t.1, Toruń 1998, s.203-204

³¹ Ibidem, s.204

³² Przybyszewski Kazimierz, *Popławski Marceli Feliks*, w: <http://e-wietor.pl/popawski-marceli-feliks/> [dostęp dnia 15 marca 2018]

Po wojnie Popławski został dyrektorem w Szkole Muzycznej w Pabianicach oraz profesorem klasy skrzypiec Instytutu Muzycznego w Łodzi. Był również członkiem orkiestry tego Instytutu, prezesem Koła Łódzkiego Związku Kompozytorów Polskich oraz członkiem okręgowego Sądu Koleżeńskiego Związku Zawodowego Muzyków Rzeczypospolitej Polskiej w Łodzi.³³

Dorobek kompozytorski Marcelego Popławskiego, liczący około 250 pozycji, w większości zaginął w latach pierwszej i drugiej wojny światowej. Obejmował opery, poematy symfoniczne, koncerty skrzypcowe, liczne ilustracje muzyczne do niemal całego toruńskiego repertuaru teatralnego i szereg doskonałych drobniejszych kompozycji instrumentalnych oraz pieśni. Znane i wykonywane były wówczas następujące jego kompozycje: *Suita 4 Pory roku* na sopran, baryton, melodeklamację, kwartet smyczkowy, flet, harfę i fortepian (1919), *Koncert skrzypcowy fis-moll* (1905), *Koncert skrzypcowy D-dur* (1909), *Reverie i Humoreska* (1909) na fortepian i orkiestrę, *Serenada* na wiolonczelę i orkiestrę (1928), trzy poematy symfoniczne *Nad przepaścią* (1910), *Faun tańczący* (1910), *Niespodzianki jednej nocy* (1929), *Kujawiak D-dur* na małą orkiestrę (1924) oraz liczne utwory kameralne i fortepianowe. Jego najbardziej popularne miniatury: *Mazur Polonez* ze zbioru *Łatwe utwory na skrzypce i fortepian* (1946) grywane są obecnie często podczas konkursów instrumentalnych dla młodzieży.³⁴

Marceli Popławski zmarł 1 maja 1948 roku w Łodzi i pochowany został na Starym Cmentarzu Katolickim przy ul. Ogrodowej. Najbliższa była mu muzyka ilustracyjna i teatralna, a swój najpłodniejszy czas jeśli chodzi o pracę twórczą spędził w Toruniu. Przyczynił się do ożywienia środowiska artystycznego i należał do elity kulturalnej miasta Torunia. W „Zofijówce” spotykał się z największymi wówczas luminarzami polskiego świata artystycznego, w tym ze Stanisławem Ignacym Witkiewiczem, Stanisławem Przybyszewskim i Juliuszem Osterwą. W niezwykłym salonie, który był właściwie drugim domem toruńskich artystów rodziła się wielka sztuka.³⁵

³³ ibidem

³⁴ Kowalska-Zajac Ewa, *Popławski Marceli*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s.778

³⁵ Kluczwajd Katarzyna, *Toruń, którego nie ma*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2017, ISBN 978-83-7729-333-1, s.17

2.3. ZYGMUNT MOCZYŃSKI (1871–1940)

fot. Archiwum PTM 3

Zygmunt Moczyński był kompozytorem, organistą, dyrygentem, pedagogiem oraz wielkim społecznikiem i patriotą. Niemal całe dwudziestolecie międzywojenne (od 1922) spędził w pięknym Toruniu. Tu mieszkał, pracował i tworzył, tu bawił się i świętował. Już za życia był legendą toruńskiego świata kultury, cenioną i lubianą postacią – *Wielkim Człowiekiem Pomorza*.³⁶ Moczyński znalazł w Toruniu klimat sprzyjający jego twórczości muzycznej, zwłaszcza pieśniarskiej. Świadczy o tym wiele jego pieśni, związanych tematycznie z morzem i Pomorzem, z *Hymnem Pomorza* na czele.

Zygmunt Moczyński urodził się 23 lutego 1871 roku w Bydgoszczy. Już w bardzo młodym wieku wykazywał uzdolnienia muzyczne. Jako sześciolatek zasiadał przy organach zastępując swego ojca. Śpiewał też w chórze. Po ojcu i dziadku odziedziczył uzdolnienie kompozytorskie. W Instytucie Muzycznym w Bydgoszczy próbował już komponować pierwsze msze i kantaty na chór i orkiestrę. Będąc w preparandzie (wstępna szkoła dla przyszłych nauczycieli) w Rogoźnie pisał utwory, z których zachowała się ballada *Król ślepiec* na chór męski i małą orkiestrę. W 1893 roku ukończył seminarium nauczycielskie w Paradyżu (pow. międzyrzecki), gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości i rozpoczął pracę jako nauczyciel w szkole powszechnej w Koźminie. Wkrótce uzyskał stypendium naukowe na studia w Instytucie Muzyki Kościelnej w Berlinie, które ukończył z dyplomem organisty, dyrygenta chórów i nauczyciela muzyki. Powróciwszy z Berlina krótko pracował w szkole w Koźminie. Nie powiodły się jednak starania Moczyńskiego o posadę nauczyciela muzyki w seminarium nauczycielskim w Grudziądzu (pruskie władze szkolne zarzuciły mu, iż ojciec i jego dziadek byli powstańcami polskimi, a żona Maria źle mówiła po niemiecku). Moczyński przeniósł się więc do Szczecina, gdzie pracował jako nauczyciel muzyki w szkole katolickiej, pełniąc jednocześnie funkcję organisty i dyrygenta przy tamtejszej farze. Przebywając w Szczecinie

³⁶ Smentek Lidia, *Zygmunt Moczyński Podróż do źródeł*, wyd. Polskie Wydawnictwa Reklamowe, Toruń 2016, ISBN 978-83-62826-84-1, s.25

Moczyński skomponował wiele utworów muzyki religijnej: msze, pieśni, hymny, preludia m. in. Hymn *Tues Petrus* na chór mieszany, *Oratorium na Boże Narodzenie i Oratorium na Wielkanoc* (na chóry z orkiestrą), *Msze gregoriańskie*, *Missa brevis*, *Offertoria*, *Balladę o św. Elżbiecie*, 10 pieśni do *Matki Boskiej*, *Motet na przyjęcie biskupa*, *Hymn papieski* oraz *Regina coeli*. Niektóre z tych utworów zostały opublikowane w Niemczech.³⁷

1 kwietnia 1919 roku Moczyński został nauczycielem w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Rogoźnie, gdzie cały czas komponował. Wówczas powstały takie utwory jak: *Gaude Mater Polonia Pieśń żołnierska i Koncert Jankiela* z melodeklamacją do słów Mickiewicza, *Siedem ostatnich słów Zbawiciela na krzyżu*, *Msza polska* na chór męski, *Do mojej cichej wioski* na sopran i tenor z towarzyszeniem fortepianu oraz krótkie *kwartety smyczkowe*.³⁸

Do Torunia kompozytor przeniósł się w 1922 roku, gdzie posiadając już gruntowne wykształcenie i doświadczenie objął posadę nauczyciela muzyki w Państwowym Seminarium Nauczycielskim. Uczył w tej szkole dwanaście lat. Po przejściu na emeryturę w 1935 roku został wykładowcą i wicedyrektorem Konserwatorium Muzycznego Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu. Od 1928 roku do wybuchu wojny pełnił funkcję dyrygenta toruńskiego chóru męskiego „Dzwon”. Moczyński był także organistą w kościele Najświętszej Marii Panny i dyrygentem chóru „Cecylia” przy tymże kościele. Z chórami występował również na antenie Rozgłośni Pomorskiej Polskiego Radia w Toruniu.³⁹

Praca twórcza była jednak dla Moczyńskiego na pierwszym miejscu, a okres toruński w twórczości kompozytora przyniósł dzieła najbardziej dojrzałe. Kompozytor zaczął pisać muzykę świecką, patriotyczną, skupiając się na pisaniu pieśni o tematyce najczęściej poświęconej Pomorzu i morzu, które weszły do repertuaru wielu amatorskich chórów. Znaczna ilość kompozycji w dużej mierze związanych była również z tematyką regionalną. Utwory te pisane były językiem tradycyjnym i nie obfitowały w nowe środki formalne czy ekspresyjne. Najwięcej utworów powstało na chóry (męskie lub mieszane), na które

³⁷ Grucza Roman, *Toruńskie ślady działalności artystycznej Zygmunta Moczyńskiego* w: *Czasy – Muzyka – Twórcy na Pomorzu i Kujawach*, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014, s. 75-92

³⁸ Nowak Anna, *Moczyński Zygmunt* w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s.630-631

³⁹ Kutta Janusz, *Moczyński Zygmunt*, w: *Bydgoski Słownik Biograficzny*, t.1, red. Janusz Kutta, wyd. Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, ISBN83-85327-26-6, Bydgoszcz 1994, s. 81-82

Moczyński już od wczesnej młodości komponował. Jego *Hymn Pomorza* stał się utworem, którym rozpoczynano imprezy i uroczystości patriotyczne i rocznicowe w Toruniu. Na chóry męskie powstały wówczas: *Bolesław Chrobry*, *Hejnał*, *Śmierć trębacza*, *Szturm do okopu odparty*, *Od Włocławka do Kruszwicy*, *Walerian Łukasiński*, *Śpiewak zwycięzca*, *Kołysanka*, *Wieczorna muzyka żab*, *Kapała się Kasia w morzu*, *Psalm 79*, *Gdzież to jedziesz Jasiu*, *Pochód śpiewaków*, *Matulu wciąż mi radziła*, *Jakże cię mam brać, dziewczyno*, *Szarża*, *Gdy do wsi przyszli ulani*, *Straż nad Wisłą*, *Statek*, *Witaj, polskie morze nasze*, *Od morza, z Pomorza my, polski lud*, *Oj Maryś niebogo!*, *Czy to anioł czy diabełek?*, *Hymn ku czci św. Stanisława Kostki*. Na chór mieszany zaś: *Do mojego grajka*, *Ażeby ja mogła*, *Z twoich kości, hetmanie*, *wstaje cud* (ku czci Tadeusza Kościuszki), *Jedzie Jasio*, *Morze, bądź pozdrowione!* oraz *Ojczyzna nasz*. Z kompozycji wokalne-instrumentalne powstały w Toruniu: *Stabat Mater*, *O wielkości Boga*, *Benedictus*, *Rzucać kwiaty*. *Spójże już*, *Chwalo aniołów*, *Msza ku czci św. Teresy od Dzieciątka Jezus*, *Oratorium Józef Piłsudski*, *Reduta Ordona*, *Ecce sacerdos magnus* oraz *Wonne gaje zaszumiały*. Do dzieł czysto instrumentalnych Moczyńskiego powstałych w Toruniu należą: *Kołowrotek* na skrzypce i fortepian, *Trio kameralne* na obój, klarnet i fagot, *Poemat symfoniczny* na małą orkiestrę, *Kwartet smyczkowy* (inspirowany muzyką ludową), *Marsz żałobny ku czci śp.* *Żwirki i Wigury* na orkiestrę dętą i symfoniczną, *3 Postludia organowe* i *3 tria* na organy.⁴⁰

W dniu 11 grudnia 1938 roku, w czasie uroczystego jubileuszu pięćdziesięciolecia pracy kompozytorskiej zorganizowanej przez Pomorski Związek Śpiewaczy i Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Teatrze Ziemi Pomorskiej w Toruniu, w obecności licznych przedstawicieli władz świeckich i duchownych, z ówczesnym wojewodą pomorskim, Władysławem Raczkiewiczem, Moczyński otrzymał liczne dowody uznania za wiele społecznych działań i całą twórczość kompozytorską. Podczas uroczystego koncertu wykonywane były tylko kompozycje jubilata. Pomorski Związek Śpiewaczy w Toruniu wydał wówczas w swojej „Biblioteczce” osiemnaście jego utworów.⁴¹

⁴⁰ Lewandowska Ilona *Spuścizna kompozytorska Zygmunta Moczyńskiego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, [w] *Świadkowie kultury muzycznej na Pomorzu i Kujawach*, pod red. Aleksandry Kłaput-Wiśniewskiej, Bydgoszcz 2013, s. 32

⁴¹ Smentek Lidia, *Zygmunt Moczyński Podróż do źródeł*, wyd. Polskie Wydawnictwa Reklamowe. Toruń 2016, ISBN 978-83-62826-84-1, s. 215

Wcześniej za całą działalność twórczą, organizacyjną i dyrygencką Rada Naczelna Zjednoczenia Polskich Zespołów Śpiewaczych w Warszawie w roku 1934 nadała mu odznakę honorową srebrną, a w roku 1936 odznakę złotą. Za zasługi położone na polu muzyki kościelnej otrzymał Moczyński w roku 1928 Złoty Krzyż „Pro Ecclesia et Pontifice”, a za działalność na polu rozwoju sztuki w roku 1936 Złoty Krzyż Zasługi. Jako kompozytor zdobywał również liczne nagrody, m.in. w 1927 roku I nagrodę w konkursie Zjednoczenia Polskich Związków Śpiewaczych i Instrumentalnych za *Hejnał* na chór męski, w 1934 roku wyróżnienia za *Śpiewaka zwycięzcę* i *Waleriana Łukasińskiego*, w 1935 roku trzy nagrody za utwory: *Szturm do okopu odparty*, *Śmierć trębacza* i *Statek*. W 1938 roku jego utwory nagradzane były w Gdańsku i Gdyni.⁴²

W okresie okupacji hitlerowskiej Moczyński mocno zaangażował się w działalność podziemną. Należał do jednej z pierwszych konspiracyjnych organizacji niepodległościowych, pn. Bataliony Śmierci za Wolność. Na początku marca 1940 roku hitlerowcy zatrzymali go. Trafił do Fortu VIII, gdzie wraz z innymi więźniami był bestialsko torturowany. We wrześniu 1940 roku został wysłany do więzienia na Pawiaku w Warszawie, gdzie go dalej przesłuchiowano i katowano. 17 września 1940 został rozstrzelany w Palmirach. Jego szczątków nigdy nie zidentyfikowano. Nie ma więc nawet swojego grobu.⁴³

Znaczenie Moczyńskiego dla kultury polskiej jest wyjątkowo duże. Swoją działalnością artystyczną, pedagogiczną, dyrygencką, kompozytorską, organizacyjną i społeczną zasłużył się w sposób niezwykle znaczący Toruniowi i regionowi pomorskiemu. Kompozytor był człowiekiem życzliwym, oddanym swojej misji, lubianym przez wszystkich, z którymi pracował. Mówiono, że *była to postać szlachetna, promieniująca dobrocią*.⁴⁴ Kompozytor prawdziwie pokochał Toruń. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Torunia. Jego pobyt w mieście Kopernika należy do najbardziej owocnych, jeśli chodzi o ilość kompozycji. Moczyński nie był kompozytorem awangardowym, pisał tonalnie i tradycyjnie. Spuścizna kompozytorska to sto sześćdziesiąt sześć kompozycji, która szczęśliwie ocalała z wojennej pożogi. Wszystkie kompozycje zostały przekazane po wojnie Zarządowi Związku Śpiewaczego w Toruniu. Obecnie jego utwory przechowywane są w Zbiorach Muzycznych Biblioteki UMK. Tam też znajdują się jego rękopisy Zygmunta Moczyńskiego, w tym sto

⁴² Ibid. s.220

⁴³ Witkowski Leon, *Zygmunt Moczyński (1871 – 1940) – kompozytor, dyrygent i pedagog*, w: *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. Marian Biskup, „Rocznik Toruński”, t.2, wyd. ToMiTo, Toruń 1973, s.292

⁴⁴ Smentek Lidia, *Zygmunt Moczyński Podróż do źródeł*, wyd. Polskie Wydawnictwa Reklamowe. Toruń 2016, ISBN 978-83-62826-84-1, s.278

sześćdziesiąt cztery autografy i trzydzieści rękopisów opracowań innych kompozytorów.⁴⁵ Miasta, w których przebywał kompozytor, czyli Toruń, Bydgoszcz i Szczecin, nazwały jedną ze swych ulic jego imieniem, a na domu w Toruniu przy ulicy Konopnickiej 15, gdzie kompozytor mieszkał i tworzył oraz został aresztowany, umieszczono tablicę pamiątkową ku jego czci (jednak z mylną datą urodzenia: rok 1879 zamiast 1871).⁴⁶ Obecnie powstają publikacje o kompozytorze, m. in. *Zygmunt Moczyński. Podróż do źródeł autorstwa Lidii Smentek*, profesora nauk fizycznych, która przedstawiła sylwetkę kompozytora niezwykle wnikliwie i dogłębnie oraz w sposób emocjonalny, bowiem łączyła ją bliska znajomość i sąsiedztwo z Jego rodziną. Ostatnio na koncercie *Muzyka Kompozytorów Toruńskich* zorganizowanym przez Pomorskie Towarzystwo Muzyczne 7 maja 2015 wykonano jego *Perpetum Mobile* na orkiestrę.

2.4. PIOTR PERKOWSKI (1901–1990)

fot. Archiwum PTM 4

Piotr Perkowski był jednym z najwybitniejszych kompozytorów tamtych czasów. Przez całe życie był ideowym społecznikiem i organizatorem życia muzycznego, człowiekiem ogromnej pracy i wielkim przyjacielem młodzieży. Pełnił wiele społecznych funkcji, w tym zajmował stanowisko dyrektora Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Z Toruniem związany był w latach 1936-1939.⁴⁷

⁴⁵ Lewandowska Ilona *Spuścizna kompozytorska Zygmunta Moczyńskiego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, [w] *Świadkowie kultury muzycznej na Pomorzu i Kujawach*, pod red. Aleksandry Kłaput-Wiśniewskiej, Bydgoszcz 2013, s. 30

⁴⁶ Witkowski Leon, *Zygmunt Moczyński (1871 – 1940) – kompozytor, dyrygent i pedagog*, w: *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. Marian Biskup, „Rocznik Toruński”, t.8, wyd. ToMiTo, Toruń 1973, s.293-294

⁴⁷ Kosińska Małgorzata, *Piotr Perkowski*, <http://culture.pl/pl/tworca/piotr-perkowski>, [dostęp dnia 15 marca 2018]

Piotr Perkowski urodził się 17 marca 1901 w miejscowości Oweczacze (Ukraina). Muzyka w rodzinie Perkowskich pełniła bardzo ważną rolę. Dom kompozytora był *rozśpiewany i rozmuzykowany*.⁴⁸ Edukację przyszły kompozytor rozpoczął w Kijowie, aż do uzyskania świadectwa dojrzałości w 1918 roku. Następnie wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Kijowskiego, jednak miłość do muzyki kazała mu przerwać studia. W wyniku repatriacji rodziny Perkowskich do Polski w roku 1921, kompozytor rozpoczął studia kompozycji w Konserwatorium w Warszawie w klasie Romana Statkowskiego i prywatnie u Karola Szymanowskiego. Będąc później we Francji założył i był pierwszym prezesem Stowarzyszenia Młodych Muzyków Polaków w Paryżu. Po powrocie do kraju w 1930 roku został dyrektorem Towarzystwa Przyjaciół Muzyki Symfonicznej w Warszawie i wiceprezesem polskiej sekcji Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Współczesnej. W latach 1931–1935 był wiceprezesem Towarzystwa Wydawniczego Muzyki Polskiej. Od 1931 zasiadał też w Zarządzie Stowarzyszenia Kompozytorów Polskich.⁴⁹

I wreszcie przyszedł czas na Toruń. 1 stycznia 1936 roku został dyrektorem Konserwatorium Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego, które wtedy mieściło się toruńskim Dworze Artusa. Za czasów Perkowskiego Konserwatorium przeżywało prawdziwy rozkwit. Był to przełomowy moment w rozwoju kultury muzycznej Torunia. Zaslugi Perkowskiego były naprawdę znaczące, a rezultaty stały się widoczne bardzo szybko. Kompozytor aktywnie uczestniczył w pracach wszystkich instytucji kulturalnych Torunia i Pomorza. W ciągu krótkiego czasu wzrosła liczba uczniów Konserwatorium oraz powiększył się personel nauczycielski. Zmiany nastąpiły również w wykładanych przedmiotach. Otwarta została klasa organowa prowadzona przez wicedyrektora Zygmunta Moczyńskiego i klasa orkiestrowa, którą prowadził dyrygent Lucjan Guttry. Powołano także klasę pedagogiki fortepianu. Stopniowo poprawiała się również sytuacja finansowa Konserwatorium. Długi zmniejszyły się już w ciągu jednego roku o połowę. Jako członek zarządu PTM Perkowski przyczynił się również do ożywienia działalności koncertowej. Dzięki niemu z recitalami chopinowskimi występował w Toruniu Henryk Sztompka, a 25 września 1936 przyjechał na

⁴⁸ Demska-Trębacz Mieczysława, *Piotr Perkowski i jego czasy*, w: *Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. M. Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003, s.12

⁴⁹ Mrygoń Adam, *Perkowski Piotr* w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.7, Część biograficzna, red. Elżbieta Dziębowska, wyd. PWM SA, Kraków 2004, ISBN 83-224-0656-8, s.52-54

jego zaproszenie Karol Szymanowski, któremu z tej okazji zorganizował koncert kompozytorski.⁵⁰

Do zasług Perkowskiego należy również założenie stałej orkiestry symfonicznej PTM, złożonej z profesorów Konserwatorium, uczniów i amatorów, która pracowała pod kierunkiem Zygmunta Grabowskiego i Lucjana Guttry. Ostatni koncert przed wybuchem wojny odbył się 2 lutego 1939 roku, który poprowadziła Zofia Godlewska oraz Jan Michał Wieczorek. Dużym znaczeniem w działalności Perkowskiego było też powołanie do życia chóru Towarzystwa oraz propagowanie muzyki wśród młodzieży. Perkowski organizował liczne audycje dla uczniów z innych szkół. W stosunkowo krótkim czasie powstały też liczne oddziały PTM, które miały własne zarządy i swoją odrębną działalność. Działacze regionu brodnickiego doprowadzili do powstania w tym mieście Szkoły Muzycznej, jako filii konserwatorium toruńskiego. Dzięki Perkowskiemu Toruń stał się bardzo ważnym ośrodkiem muzycznym w Polsce, a do PTM powróciło zaufanie melomanów i życzliwość władz, z wojewodą pomorskim Władysławem Raczkiewiczem i prezydentem Torunia Leonem Raszeją na czele.⁵¹

Oddając się działalności organizacyjnej i pedagogicznej Piotr Perkowski oczywiście zajmował się regularnie pracą kompozytorską. W 1938 roku powstały jego *Szkice Toruńskie* na orkiestrę symfoniczną, *Poeme* na flet i fortepian oraz pieśni: *Lalki*, *Wyjechałam na polecko i Matulu moja*. W roku 1939 napisał Perkowski w Toruniu *Fantazję* na orkiestrę, *Balladę Pomorską* na głosy solowe, chór mieszany i orkiestrę oraz dwie pieśni: *Noc i Trzy zapowiedzi*. W Toruniu wykonywano jego I Koncert Skrzypcowy, Kwartet Smyczkowy op. 11, pieśni oraz *Szkice Toruńskie* pod batutą Lucjana Guttry.⁵²

Lata okupacji Perkowski spędził w Warszawie, gdzie organizował tajne koncerty, uczył przedmiotów teoretycznych oraz kompozycji. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim pod pseudonimem dr Puławski, a po kapitulacji utworzył Polnische Rotes Kreutz Transportgruppe w celu ewakuowania z Warszawy młodzieży walczącej w AK, rannych i chorych. Po wyzwoleniu do marca 1945 działał w Krakowie jako prezes Komisji

⁵⁰ Przybyszewska Anna, Przybyszewski Kazimierz, *Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu za dykcji Piotra Perkowskiego w latach 1936 –1939*, „Rocznik Toruński”, t. 38, wyd. ToMiTo, Toruń 2011, s. 81-82

⁵¹ Ibidem. s. 91-92

⁵² Szczurko Elżbieta, *Piotr Perkowski – dyrektor konserwatorium i animator życia muzycznego Torunia w latach 1936 – 1939 w: Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. M. Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003, s. 43-45

Organizacyjnej Związku Zawodowego Muzyków, która tworzyła krakowskie placówki muzyczne. Po powrocie do Warszawy w kwietniu 1945 został dyrektorem Departamentu Muzyki w Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz przewodniczącym Głównej Komisji Weryfikacyjnej dla Muzyków. Współorganizował i został pierwszym prezesem Związku Kompozytorów Polskich oraz Krakowskiego Towarzystwa Operowego. Działał przy organizacji Filharmonii Wrocławskiej. Był profesorem Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie, a także dyrektorem i kierownikiem artystycznym Filharmonii Krakowskiej i Wielkiej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach.⁵³

Perkowski zmarł 12 sierpnia 1990 roku w Otwocku. Przez całe życie był wzorem aktywności artystycznej. Otrzymał za to wiele nagród i odznaczeń, m.in. Złoty Krzyż Zasługi (1930), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1939), Nagrodę Związku Kompozytorów Polskich (1949), Nagrodę Muzyczną miasta Krakowa (1954), Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki (1966, 1983), (1981), Odznakę „Zasłużony dla Kultury Narodowej” (1988), czy Nagrodę Fundacji Kultury Polskiej (1990). Warto zaznaczyć, że uczniami Perkowskiego byli m. in. Piotr Moss, Tadeusz Baird i Jerzy Maksymiuk.⁵⁴

Środowisko muzyczne w Toruniu stara się pamiętać o wielkich zasługach kompozytora. W 1946 roku Perkowski został członkiem honorowym Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Podczas obchodów jubileuszowych 70-lecia Szkoły Muzycznej w Toruniu w 1991 roku, żona kompozytora, Ewa Perkowska odsłoniła tablicę pamiątkową w auli Szkoły, nazwanej odtąd jego imieniem. Od 2012 roku odbywa się w Toruniu Ogólnopolski Konkurs Kompozytorski im. Piotra Perkowskiego przeznaczony dla młodzieży szkół muzycznych. Podczas koncertu finałowego, na którym prezentowane są kompozycje laureatów Konkursu, wykonywane są również dzieła Patrona Konkursu. Jego utwory brzmiały też często podczas wieczorów kompozytorskich z cyklu *Pięciolinia dla Papieża* w Dworze Artusa. 19 marca 2013 roku na I *Koncertcie Towarzyskim* inaugurującym nową działalność PTM nie mogło zabraknąć kompozycji Perkowskiego. Toruńska Orkiestra Symfoniczna wykonała wtedy jego *Szkice Toruńskie* oraz w *Stronę Atmy*, utwór zadedykowany Karolowi Szymanowskiemu. Kompozycje te zostały powtórzone 7 maja 2015 roku w Sali

⁵³ Demska-Trębacz Mieczysława, *Piotr Perkowski i jego czasy*, w: *Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. M. Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003, s.17-18

⁵⁴ Mrygoń Adam, *Perkowski Piotr* w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s. 751-755

Mieszczańskiej Ratusza Staromiejskiego w interpretacji Cappelli Gedanensis pod batutą Rafała Kłoczko.

W jego dorobku twórczym znajdują się utwory orkiestrowe, muzyka teatralna, filmowa, radiowa. Na uwagę zasługuje jego skłanianie się w stronę tradycji, romantyczna ekspresja oraz tworzenie poetyckiej i subtelnej atmosfery. Kompozytor w swych utworach był wrażliwy na barwę i orkiestrację. Stykając się z różnymi tendencjami kompozytorskimi zawsze jednak potrafił zachować swój własny indywidualny styl.⁵⁵

2.5. JAN MICHAŁ WIECZOREK (1904–1990)

fot. Archiwum PTM 5

Jan Michał Wieczorek był czołową postacią środowiska kulturalnego Torunia. Poświęcił muzyce całe swoje życie. Był kompozytorem, wiolonczelistą, dyrygentem, pedagogiem i działaczem społecznym. Pierwsze lekcje kompozycji pobierał u Marcelego Popławskiego. Toruń był dla niego miastem, w którym zdobywał wykształcenie i rozwijał twórczość kompozytorską, działalność pedagogiczną i dyrygencką.

Jan Michał Wieczorek urodził 29 września 1904 roku w Zwiniarzu koło Lubawy. Wyrastał w atmosferze domowego muzykowania. Uczył się najpierw u miejscowego organisty, potem w szkole Lubawie, aż wreszcie trafił do Konserwatorium Muzycznego Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu, gdzie uczył się gry na wiolonczeli u prof. Kazimierza Blaschke. Mając 21 lat rozpoczął studia w Poznaniu, gdzie kontynuował naukę w zakresie instrumentacji i kontrapunktu u Feliksa Nowowiejskiego. Studia uzupełniał w latach 1928–1932 w Akademii Muzycznej w Pradze. W międzyczasie w latach 1922–1925 pracował w charakterze nauczyciela śpiewu oraz jako chórmistrz w Gniewie. Równocześnie ze studiami kompozycji kontynuował naukę dyrygowania pod kierunkiem wybitnych

⁵⁵ Szymańska-Stulka Katarzyna, *Próba charakterystyki języka muzycznego Piotra Perkowskiego na przykładzie twórczości koncertowej*, w: Piotr Perkowski, *Życie i dzieło*, red. M. Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003, s. 112

czeskich dyrygentów w Czechach i Austrii. Po studiach powrócił do Torunia, gdzie w 1932 roku objął kierownictwo toruńskiego Towarzystwa Śpiewaczego „Dzwon”, które piastował do 1952 roku. Wcześniej chór ten prowadził Zygmunt Moczyński. W czasie wojny pracował w referacie muzycznym Wojska Polskiego na zachodzie, zajmując się organizacją orkiestr wojskowych, chórów, zespołów kameralnych i estradowych. Powróciwszy z wojennej tułaczki do Torunia reaktywował działalność chóru „Dzwon”. Stało się to dokładnie 6 maja 1946 roku.⁵⁶

W tym samym roku powołano do życia Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Wieczorek gotowy do nowych wyzwań, założył więc szybko przy tejże nowej uczelni Męski Chór Akademicki UMK. Ponadto był współorganizatorem i dyrygentem orkiestry symfonicznej Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego oraz dyrygował w latach 1947–1952 chórem mieszanym „Harfa”. Wszystkie prowadzone przez Wieczorka chóry i zespoły uczestniczyły w ważnych uroczystościach zarówno w Toruniu, jak i całym regionie. Wieczorek wiele czasu poświęcał na działalność społeczno-kulturalną jako członek Konfraterni i Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego. Współpracował z Rozgłośnią Polskiego Radia, dając koncerty na żywo z chórami. Podczas koncertów prowadził pogadanki popularnonaukowe, w których w przystępny i barwny sposób propagował muzykę polską.⁵⁷

Wieczorek był niejednokrotnie pomysłodawcą i fundatorem tablic pamiątkowych. Z jego inicjatywy – jako wiceprezesa Towarzystw Bibliofilów im. Joachima Lelewela – wmurowano pamiątkową tablicę na domu przy ulicy Małe Garbary, gdzie urodził się Samuel Bogumił Linde. Tablica poświęcona z kolei Fryderykowi Chopinowi, który w młodości przebywał w Toruniu, umieszczona w ścianie domu przy ulicy Mostowej to również efekt starań Wieczorka. Tak samo dzięki jego zabiegom wmurowana została tablica pamiątkowa na ulicy Konopnickiej, gdzie mieszkał Zygmunt Moczyński.⁵⁸

Dużą część swojego życia Jan Michał Wieczorek poświęcał dydaktyce w Prywatnym Pomorskim Instytucie Muzycznym i w Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika. Na przełomie lat

⁵⁶ Nowak Anna, *Wieczorek Jan Michał w: Kompozytorzy Polscy 1918–2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s. 1073-1074

⁵⁷ Winnicka Marlena, *Jan Michał Wieczorek (1904-1980) toruński pedagog, dyrygent i kompozytor*, wyd. UKW, Bydgoszcz 2013, ISBN 978-83-7096-897-7, s. 86-87

⁵⁸ Ibidem. s.98-99

pięćdziesiątych i sześćdziesiątych pracował również w szkole muzycznej (obecnie Zespół Szkół Muzycznych), a od 1962 roku uczył w Liceum Pedagogicznym dla Wychowawczyń Przedszkoli jako nauczyciel śpiewu i chórmistrz (obecnie w tym budynku mieści ZSM).⁵⁹

Wielką pasją Wieczorka była polska muzyka ludowa. Wraz z profesorem Łucjanem Kamińskim uczestniczył w akcji zbierania folkloru na Kaszubach. Pierwsza ich wyprawa odbyła się już w 1932 roku, druga po szesnastu latach. Celem wypraw było nagrywanie pieśni i muzyki ludowej we wsiach oraz miasteczkach Kaszub, w środowisku, gdzie ta muzyka się rozwijała i powstawała. W bardzo wielu swoich utworach kompozytor wykorzystywał te motywy i cytaty ludowe. Był cenionym popularyzatorem folkloru kaszubskiego. Opracowywał też pieśni dla zespołu ludowego „Młody Toruń”.⁶⁰

Jan Michał Wieczorek mierzył się z różnymi formami wypowiedzi muzycznej. Tworzył na instrumenty solowe, w tym na swoją ulubioną wiolonczelę, ale też na orkiestrę symfoniczną, m. in. *Preludia taneczne* (1944), *Koncert na altówkę* (1941), *Koncert na róg i małą orkiestrę*, (1952), *Concertino na kontrabas* (1955), czy *Koncert wiolonczelowy* (1975). Jego zarówno twórczość orkiestrowa, jak i kameralna, od duetów poprzez kwartety smyczkowe, pokazuje bogactwo form, technik i stylów, którymi posługiwał się kompozytor. Wieczorek całe życie pisał pieśni na głos solo z orkiestrą lub fortepianem, najczęściej do słów: A. Asnyka, M. Konopnickiej, W. Broniewskiego. W jego dorobku znajdują się również rozbudowane formy wokalne-instrumentalne, w tym opery (*Kassandra*, *Kłątwa*, *Jan z Kolna*) oparte na legendach ludowych. Najlichnieszą część jego twórczości stanowią jednak utwory chóralskie. Kompozytor pisał te dzieła na chóry żeńskie, dziecięce, męskie i mieszane, w większości inspirowane muzyką ludową. Na uwagę zasługuje jego zbiór pieśni kaszubskich, mazurskich, warmińskich i morskich.⁶¹

Warto jednak zwrócić uwagę na kompozycje poświęcone Toruniowi, bo jest ich faktycznie nie mało. Wśród utworów zawierających wątki związane z miastem znajdują się:

⁵⁹ Jan Michał Wieczorek, Twórcy Kultury Torunia, <http://www.icimss.edu.pl/TKT/>
http://www.icimss.edu.pl/TKT/index.php?link=_artysta&id=623 [dostęp dnia 15 marca 2018]

⁶⁰ Zenona Rondonańska, *Tematyka warmińska i mazurska w twórczości Jana Michała Wieczorka* w: *Czasy – Muzyka – Twórcy na Pomorzu i Kujawach*, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014, ss. 57-56

⁶¹ Majewska Maria, Tatarska Janina, *Jan Michał Wieczorek – twórca wobec tradycji*, Ogólnopolska Sesja Naukowa „Pedagodzy i absolwenci szkół muzycznych w Toruniu (1921-2011)”, ZSM Toruń 2011, s.7

Kantata na uroczystość otwarcia biblioteki w Toruniu (1947), *Tryptyk Kopernikański* na chór chłopięcy do słów E. Zegadłowicza (1977), widowisko słowno-muzyczne napisane na uroczystość „Dni Torunia” zatytułowane *Flisacy w Toruniu*, (1948), *Kantata Toruniowi Miastu na 700-lecie zaśpiewana* na chór męski do słów B. Przyłuskiego (1933), *Kantata jubileuszowa 10-lecia UMK w Toruniu* do słów L. Jarzębowskiego (1956), *Kantata historyczna ku czci S. B. Lindego* do słów A. Felskiego (1952), *Kantata kopernikańska* do słów E. Zegadłowicza (1969), *Muzyka ku czci 500. Rocznicy Urodzin Mikołaja Kopernika* na zespół smyczkowy i perkusję, *Toruń w pieśni ludowej* na głos solo, chór z towarzyszeniem fortepianu. *Wiązanka pieśni o Toruniu*, *Koncert toruński na obój i orkiestrę smyczkową* (1949), czy *Kantata z okazji 400-lecia drukarzy toruńskich* (1970) napisana z okazji wyzwolenia Torunia.⁶² Wiele wykonań tychże kompozycji było zorganizowanych przez Pomorskie Towarzystwo Muzyczne. Wykonawcą utworów, oprócz Orkiestry Symfonicznej PTM, Toruńskiej Orkiestry Kameralnej, Filharmonii Pomorskiej i solistów toruńskich (najczęściej Bogdana Bilskiego, Elżbiety Bieńkowskiej-Sarby), była Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Czeskiej, Orkiestra Polskiego Radia oraz Orkiestra Filharmonii Olsztyńskiej.⁶³

Obecnie niestety rzadko orkiestry i zespoły wykonują jego twórczość. Po śmierci kompozytora, dzięki inicjatywie PTM, podczas koncertu 8 kwietnia 1992 Toruńska Orkiestra Kameralna zagrała jego *Muzykę ku czci Mikołaja Kopernika* na kwintet smyczkowy. Z kolei 8 czerwca 2010 roku na wieczorze kompozytorskim *Pięciolinia dla Papieża* w Dworze Artusa wykonano jego *Strofy kaszubskie* w wersji na flet i fortepian. Ostatnio na koncertach organizowanych przez Pomorskie Towarzystwo Muzyczne Toruńska Orkiestra Symfoniczna oraz Cappella Gedanensis wykonała jego *Dwa Tańce Kaszubskie op.9* (19 marca 2013 Dwór Artusa, 7 maja 2017 Sala Mieszczańska Ratusza Staromiejskiego). A podczas wieczoru z cyklu *In memoriam*, poświęconemu zmarłemu prezesowi PTM, Kazimierzowi Kończewskiemu, toruński kwintet smyczkowy *Multicamerata*, zagrał jego *Kaszubską Suitę Ludową* (10 marca 2016 Dwór Artusa).

Jan Michał Wieczorek zmarł 2 lipca 1980 roku na atak serca i pochowany został na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu. Był to kompozytor skromny i pracowity, bardzo popularny w środowisku toruńskim. Przez czterdzieści lat w Toruniu pochłonięty był misją krzewienia

⁶² Winnicka Marlena, *Jan Michał Wieczorek (1904-1980) toruński pedagog, dyrygent i kompozytor*, wyd. UKW, Bydgoszcz 2013, ISBN 978-83-7096-897-7, s.237

⁶³ Ibidem. s.238-239

kultury. Pozostawił po sobie bardzo obszerny dorobek kompozytorski, stanowiący cenny wkład do kultury muzycznej, który sukcesywnie Pomorskie Towarzystwo Muzyczne będzie się starało przypominać.

2.6 BERNADETTA MATUSZCZAK (1931 –)

Bernadetta Matuszczak należy do czołówki polskich twórców współczesnych. Jej muzyka jest znana i wykonywana na całym świecie, w Toruniu niestety rzadko. Kompozytorka związała całe swoje zawodowe życie z Operą Kameralną w Warszawie, a obecnie mieszka w Toruniu. Nie zajmuje się już pracą twórczą. W latach siedemdziesiątych była aktywnym członkiem Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego.

fot. Archiwum PTM 6

Bernadetta Matuszczak urodziła się 10 marca 1931 roku w Toruniu przy ulicy Franciszkańskiej. Pochodziła z rodziny muzycznej. Jej matka była mezzosopranistką, starsza siostra grała na fortepianie. W 1950 roku ukończyła w swoim rodzinnym mieście żeńskie Gimnazjum i Liceum im. Królowej Jadwigi. W kaplicy szkolnej często pełniła funkcję organistki. Swobodny dostęp do instrumentu w Katedrze Świętych Janów, częsta improwizacja i harmonizacja pieśni liturgicznych miały istotny wpływ na wybór drogi życiowej przyszłej kompozytorki. Matuszczak równocześnie uczęszczała do Podstawowej, a następnie Średniej Szkoły Muzycznej do klasy fortepianu Janiny Wyrzykowskiej. Choć pociągała ją zarówno literatura, jak i muzyka w 1952 roku podjęła studia muzyczne w Wyższej Szkole Muzycznej w Poznaniu na Wydziale Teorii Muzyki pod kierunkiem Zygmunta Sitowskiego oraz na Wydziale Instrumentalnym, w zakresie fortepianu w klasie Ireny Kurpisz-Stefanowej. Naukę kompozycji rozpoczęła u Tadeusza Szeligowskiego, a po jego śmierci u Kazimierza Sikorskiego. Dyplom z kompozycji otrzymała w 1964 roku. Cztery lata później, w 1968 roku, jako stypendystka Rządu Francuskiego wyjechała do Paryża, gdzie uzupełniała wykształcenie z zakresu kompozycji pod kierunkiem słynnej Nadii Boulanger.⁶⁴

⁶⁴ Derkowska Aneta, *Muzyka i słowo w twórczości Bernadetty Matuszczak*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005, ISBN 83-7441-093-0, s.13-15

Jej kompozycje były wielokrotnie wykonywane w kraju i za granicą, m.in. *Septem tubae* na chór mieszany, organy i orkiestrę symfoniczną (1966) na festiwalu Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Współczesnej w Hamburgu, opera *Julia i Romeo* (1967) podczas Internationale Maifestspiele w Wiesbaden w 1972, oraz monodram operowy *Pamiętnik wariata* (1976) na Brighton Music Festiwal w 1984.⁶⁵

Matuszczak swoje artystyczne życie poświęciła wyłącznie komponowaniu. Ta świadoma koncentracja zainteresowań artystki na działalności kompozytorskiej była też powodem odrzucenia pracy pedagogicznej proponowanej na różnych Akademiach Muzycznych w Polsce. Od wystawienia *Julii i Romea* na otwarcie sceny kameralnej Teatru Wielkiego w Warszawie kompozytorka rozpoczęła ścisłą współpracę z Warszawską Operą Kameralną. W całokształcie jej twórczości zaobserwować można zdecydowaną przewagę muzyki wokально-instrumentalnej. Najważniejsze miejsce w jej dorobku kompozytorskim zajmują utwory sceniczne, opery, oratoria, dramaty, do których między innymi należą: *Julia i Romeo*, *Pamiętnik wariata*, *Zbrodnia i kara* czy *Quo vadis*. Znaczące dla jej twórczości są również niesceniczne utwory wokально-instrumentalne jak: *Dramat kameralny* czy *Septem Tubae* oraz cykle pieśni, wśród których znajdują się między innymi dwa z tekstami R.M. Rilkego: *Rilke- Lieder*. oraz *Canti della vita e della morte*.⁶⁶ Najczęściej w tych utworach Matuszczak jest jednocześnie kompozytorką i autorką libretta. Jej partytury cechuje ascetyzm, czystość estetyczna, minimalizm i prostota. W całej swojej twórczości porusza takie tematy, jak miłość, zło, zagłada i apokalipsa. Najwięcej inspiracji czerpie z literatury i historii. Liczne eksperymenty, które kompozytorka zastosowała w swych utworach, dały okazję do stworzenia nowego gatunku, jakim okazał się monodram operowy. W swej twórczości odwoływała się zarówno do tradycji, jak i do współczesności, a dramaturgię jej utworów najsilniej warunkuje słowo.⁶⁷ Utwory instrumentalne miały dla kompozytorki znaczenie drugorzędne. Najwięcej ich powstało w latach osiemdziesiątych XX wieku. Są to najczęściej miniatury, preludia, aforyzmy przeznaczone na instrumenty smyczkowe i flety.⁶⁸

⁶⁵ Ibidem. s.15

⁶⁶ Baculewski Krzysztof, *Polska twórczość kompozytorska 1945 – 1984*, wyd. PWM, Kraków 1987, ISBM 83-224-0329-1, s.146

⁶⁷ Derkowska Aneta, *Muzyka i słowo w twórczości Bernadetty Matuszczak*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005, ISBN 83-7441-093-0, s. 207-210

⁶⁸ Widłak Elżbieta, *Matuszczak Bernadetta*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.7, Część biograficzna, red. E. Dziębowska, wyd. PWM SA, Kraków 2004, ISBN 83-224-0656-8, s.157 - 158

Artystka jest laureatką wielu nagród za twórczość kompozytorską, m.in. w 1966 uzyskała II nagrodę na Konkursie Kompozytorskim im. Grzegorza Fitelberga za *Septem tubae*, a w 1967 jej *Musica da camera per 3 flauti, 4 timpani e 5 tom-toms* (1967) zdobyła nagrodę na Konkursie Jeunesses Musicales. Dwukrotnie została uhonorowana Prix Italia za opery-oratoria. Po tylu sukcesach Matuszczak otrzymywała rozmaite zamówienia kompozytorskie od różnych instytucji w Polsce, wśród których najważniejsze okazały się zamówienia operowe.⁶⁹

Większość życia zawodowego spędziła kompozytorka w Warszawie. Nie zapominała jednak o Toruniu, ani miasto o niej, bowiem w 1983 roku w Sali Ratusza Staromiejskiego prawykonano jej utwór *Canto Solenne* na baryton, chór i orkiestrę, który Matuszczak napisała na uroczystości obchodów 750-lecia nadania Toruniowi praw miejskich. Inspiracją był oryginalny tekst XIII-wiecznego dokumentu, który stanowił o dalszych losach Torunia. Był to przywilej chełmiński z 1233 roku, który w znacznym stopniu przyczynił się do rozwoju Torunia i Chełmna.⁷⁰ I ten właśnie uroczysty utwór, przenoszący słuchacza w średniowieczny klimat brzmieniowy i zadedykowany naszemu miastu, Pomorskie Towarzystwo Muzyczne wykonało 8 maja 2016 roku w Sali Mieszczańskiej toruńskiego Ratusza Staromiejskiego. Wcześniej, na koncertach zorganizowanych przez Pomorskie Towarzystwo Muzyczne wykonano jej *Momenti Musicali* na flet i orkiestrę smyczkową wykonaniu Magdaleny Sławińskiej i Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej pod batutą Rafała Kłoczko (Dwór Artusa 19 marca 2013).

Bernadetta Matuszczak zawsze pozostawała wierna własnym założeniom twórczym. Toruń powinien być dumny, że tak wielka kompozytorka, której twórczość zajmuje bardzo ważne miejsce w historii muzyki polskiej, urodziła się i mieszka w Toruniu. Szkoda, że jej utwory w rodzinnym mieście są wykonywane bardzo sporadycznie.

⁶⁹ Iwanicka-Nijakowska Anna, *Matuszczak Bernadetta*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918–2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7, s. 599-600

⁷⁰ Kosińska Małgorzata, *Bernadetta Matuszczak*, Polskie Centrum Informacji Muzycznej: <http://www.polmic.pl>
https://www.polmic.pl/index.php?option=com_mwosoby&id=127&view=czlowiek&lang=pl [dostęp dnia 15 marca 2018]

ROZDZIAŁ III

SUITA POMERANIA – KOMPOZYTORZY W HOŁDZIE TOWARZYSTWU

Suita Pomerania to kompozycja specjalnie napisana dla Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego przez pięciu toruńskich twórców. Wszyscy kompozytorzy urodzili się w Toruniu i są absolwentami toruńskiej szkoły muzycznej. Otrzymali zamówienie od PTM na napisanie utworu związanego z regionem i każdy z nich wybrał miejsce lub wydarzenie kojarzone z miastem Kopernika. Wszystkie pięć części są różne pod względem charakteru, tempa, ruchu, dynamiki i kolorystyki. Każda miniatura ilustruje inne miejsce, inną historię, inne wspomnienie. Wszystkie jednak utwory komponują się w harmonijną całość. Prawykonanie kompozycji miało miejsce 7 maja 2015 roku w Sali Mieszczańskiej Ratusza Staromiejskiego podczas Międzynarodowego Festiwalu Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich *Probaltika*. Wykonawcą była Cappella Gedanensis pod batutą Rafała Kłoczko. Dzieło zostało powtórzone 6 kwietnia 2018 podczas festiwalu muzyki współczesnej *Głosy z Polski - Tu i Teraz* w Sali Koncertowej CKK Jordanki w interpretacji Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej pod dyrekcją Szymona Bywalca.

3.1 TOMASZ CYWIŃSKI, ZAMEK KRZYŻACKI

Suitę Pomerania otwiera krótka muzyczna opowieść o Zamku Krzyżackim w Toruniu. Oparta jest w całości na pieśni *Christ ist erstanden* (*Chrystus zmartwychwstał*) – staroniemieckiej pieśni wielkanocnej, której melodia opiera się na łacińskiej sekwencji *Victimae Paschali Laudes*. Sama pieśń *Christ ist erstanden* jest przypuszczalnie najstarszą pieśnią liturgiczną spisaną w języku niemieckim, uznaną przez Zakon Krzyżacki za hymn zwycięstwa. Jako pieśń pochwalna śpiewana była podczas najważniejszych uroczystości Zakonu, głównie w Wielkanoc. Jako pieśń zwycięstwa śpiewana była przez Krzyżaków w chwilach triumfu, choćby chwilowego – m.in. podczas bitwy pod Grunwaldem oraz po zwycięskiej obronie Malborka. Zamek Krzyżacki w Toruniu budowany od połowy XIII do XIV wieku był najwcześniejszym zamkiem Zakonu na ziemi chełmińskiej. Początkowo

służył Krzyżakom jako baza wypadowa do podboju Prusów i stworzenia państwa zakonnego.⁷¹ Oto komentarz autora muzyki:

Utwór Zamek Krzyżacki przenosi nas w podziemia Zamku Krzyżackiego. Błyski świec i pochodni tworzą na ścianach grę światła i cieni, jakby postaci pojawiających się i zaraz uciekających przed wzrokiem niczym duchy. Lodowata noc, śpiący rycerze Zakonu wciąż śniący sny o potędze. To, co właściwe, ma dopiero nastąpić. Niepokój. Narastająca dynamika pieśni triumfu Zakonu z towarzyszącymi jej kotłami zdaje się budzić braci zakonnych ze snu. Potężne postacie w lśniących zbrojach przykrytych białymi płaszczami z czarnymi krzyżami, z zamkniętymi przyłbicami, przybywają i stają przed nami jako żywe. Czy to rzeczywistość, czy tylko wyobraźnia? Rozkwit, blask i chwała Zakonu. I nagle jego upadek idący tuż za pychą. Jakby wszystko się waliło. Cała ta potęga. Pozostaje tylko pieśń na ruinach i kołysanka. Niech śpią. Nie budźmy ich. Nie przywołujemy z zaświatów.⁷²

Zamek Krzyżacki jest autorstwa Tomasza Cywińskiego. Kompozytor instrumentuje utwory dla Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej, Toruńskiego Kwartetu Dętego Blaszanego *Copernicus Brass*, gdańskiego kwintetu *Hevelius Brass* oraz dla festiwalu *Tour de Carillon*. Wyróżniony został w Konkursie Kompozytorskim *Fides et Ratio* (2009) oraz w Międzynarodowym Konkursie Kompozytorskim *Muzyka Ogrodowa Wrocław-Kraków* (2010/11). Otrzymał również II nagrodę w Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim na Chóralny Utwór Liturgiczny (2011).⁷³

3.2 RAFAŁ KŁOCZKO, *KAMIENICA POD GWIAZDĄ*

Kamienica pod Gwiazdą utkana jest z krótkich motywów, które zmieniają się jak liczne ornamenty umieszczone na Kamienicy, które z daleka wyglądają podobnie, z bliska są zupełnie różne. Z oddali ich nie widać, dopiero zbliżając się podziwiać można kunszt jej twórców.⁷⁴

Tak brzmi komentarz kolejnego kompozytora do drugiej części *Suity Pomerania*. Utwór posiada budowę bardzo tradycyjną, a częste zmiany nastrojów, dużo figuracji i krótkich, różnorodnych linii melodycznych symbolizować ma zdobienia na tytułowej kamienicy. Rozbudowany wstęp nawiązuje do gwiazdy na szczycie budynku, ale też do wątku astronomicznego. W utworze pojawiają się różne motywy, by z czasem dostrzec ich

⁷¹ Nawrocki Zbigniew, *Zamek krzyżacki w Toruniu XIII–XXI w: Studium historyczno–architektoniczne z katalogiem detalu architektonicznego ze zbiorów Muzeum Okręgowego*, wyd. Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2017 ISBN 978-83-60-324-80-6, s.15

⁷² Wywiad z kompozytorem Tomaszem Cywińskim z dnia 10 marca 2018

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Wywiad z kompozytorem Rafałem Kłoczko z dnia 8 marca 2018

powtarzalność, zagęszczenie i piękno. To właśnie chciał opisać językiem dźwiękowym kompozytor, dając jednocześnie możliwość zaprezentowania się każdej z grup orkiestry smyczkowej.

Twórcą tej części utworu i zarazem dyrygentem całej *Suity Pomerania* jest Rafał Kłoczko. To absolwent Akademii Muzycznej w Gdańsku Wydziału Teorii i Kompozycji Muzyki w zakresie kompozycji oraz dyrygentury. Sztuki dyrygenckiej uczył się pod okiem m.in. R. Delekty, W. Michniewskiego, J. Przybylskiego, M. Guidariniego, J. Kaspszyka, C. Mettersa. Jest zdobywcą m.in. pierwszego wyróżnienia na konkursie dyrygenckim w Białymstoku czy II miejsca na konkursie w Londynie. Został laureatem prestiżowych programów Instytutu Muzyki i Tańca, jak dyrygent-rezydent i kompozytor-rezydent. Współpracuje na stałe z Teatrem Wielkim w Łodzi, Pomorskim Towarzystwem Muzycznym i zespołem Cappella Gedanensis. Poprowadził dziesiątki koncertów z wieloma orkiestrami w Polsce i za granicą, a także wiele premier operowych. Za jedno z najważniejszych osiągnięć uznać należy fakt, iż pełnił funkcję asystenta maestro Franza Welser-Mösta przy Filharmonikach Wiedeńskich w ramach najslynniejszego festiwalu operowego na świecie Salzburger Festspiele 2016. Od kwietnia 2017 roku odbywa staż artystyczny w wiedeńskiej Staatsoper, a także studia podyplomowe na Wiedeńskim Uniwersytecie Muzycznym, a w sezonie 2017/2018 współpracuje z Teatrem Wielkim-Operą Narodową w Warszawie jako asystent dyrygenta.⁷⁵

3.3 JĘDRZEJ ROCH ROCHECKI, *FORTEFIKACJE TORUŃSKIE*

Tytuł trzeciej części *Suity Pomerania* jest grą słów. Nawiązuje do fortyfikacji toruńskich i jest utrzymany w dynamice forte. Kompozytor chciał w utworze wyrazić kontrast między światem kultury, a światem militarnym. Pokazać dwa nastroje – tętniące życiem miasto z jazzującym klimatem, a z drugiej strony prostą rzeczywistość zmieniającą się pod wpływem militarnych działań.⁷⁶

Jędrzej Roch Rochecki, twórca tej miniatury orkiestrowej jest absolwentem Wydziału Kompozycji, Teorii Muzyki i Reżyserii Dźwięku w Akademii Muzycznej w Bydgoszczy oraz na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie. Jest laureatem m.in. nagrody publiczności na festiwalu „Dźwiękowe Perspektywy Ekranu” w Bydgoszczy, II

⁷⁵ Oficjalna strona internetowa Rafała Kłoczko: www.rafalkloczko.pl [dostęp 15 marca 2018]

⁷⁶ Wywiad z kompozytorem Jędrzejem Roch Rocheckim z dnia 5 marca 2018

nagrody w Ogólnouczelnianym Konkursie na Concerto Grosso, I nagrody w Konkursie Kompozytorskim im. Mariana Gordiejuka na Akademii Muzycznej w Bydgoszczy. Zajmuje się także wykonawstwem muzyki współczesnej. W swoich pracach kompozytorskich wykorzystuje możliwości muzyki elektronicznej komponując muzykę do filmów i animacji. Obecnie związany jest z Miejskim Centrum Kultury w Bydgoszczy oraz Kujawsko-Pomorskim Impresaryjnym Teatrem Muzycznym w Toruniu. Pracuje też jako wykładowca w Akademii Muzycznej im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy.⁷⁷

3.4 EWA FABIAŃSKA-JELIŃSKA, *KATEDRA ŚWIĘTYCH JANÓW*

„Pisanie utworu było próbą przybliżenia licznych pięknych wspomnień związanych z tym wyjątkowym miejscem”. Tak wypowiedziała się kompozytorka po skomponowaniu czwartej części *Suity Pomerania*. Katedra Świętych Janów jest dla niej szczególnym miejscem, w którym przeżyła wiele pięknych i ważnych chwil w swoim życiu. Stworzyła więc utwór o charakterze kontemplacyjnym i refleksyjnym. Miniatura napisana została na pięć dialogujących między sobą instrumentów solowych (flet, klarnet, skrzypce, altówka, wiolonczela) i orkiestrę smyczkową. W kompozycji ważną funkcję pełni powrót do tradycji za sprawą eksponowania melodyki i harmoniki. Istotne staje się też twórcze odwołanie do skali doryckiej, stanowiącej punkt wyjścia do tworzenia warstwy horyzontalnej i wertykalnej kompozycji. Warto podkreślić, że w twórczości kompozytorki sfera sacrum, którą również poruszyła w tym utworze, odgrywa szczególnie ważną rolę. Wśród utworów inspirowanych wskazaną sferą znajdują się m.in. kompozycje solowe, kameralne i orkiestrowe oraz szereg utworów wokalnie-instrumentalnych.⁷⁸

Kompozytorką tej miniatury jest Ewa Fabiańska-Jelińska. To absolwentka Wydziału Muzykologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza oraz Wydziału Kompozycji Muzyki na Akademii Muzycznej w Poznaniu. Kompozytorka tworzy muzykę do animacji, filmów oraz musicali. Jest laureatką licznych konkursów kompozytorskich w kraju i za granicą, m.in.: I i II miejsca w konkursie kompozytorskim na utwór perkusyjny, organizowanym przez Oklahoma City University oraz I nagrody w IX Konkursie Kompozytorskim im. Tadeusza Ochlewskiego za utwór *Miniatures sonorisitiques* na puzon preparowany solo (2011).⁷⁹

⁷⁷ Oficjalna strona internetowa Jędrzeja Roch Rocheckiego: <http://www.rochecki.pl/> [dostęp dnia 15 marca 2018]

⁷⁸ Wywiad z kompozytorką Ewą Fabiańską-Jelińską z dnia 1 marca 2018

⁷⁹ Oficjalna strona internetowa Ewy Fabiańskiej-Jelińskiej, <https://jelinska.com/> [dostęp dnia 15 marca 2018]

3.5 MAGDALENA CYNK, *JARMARK KATARZYŃSKI*

W ostatniej części *Suity Pomerania* miała zostać uchwycona atmosfera gwaru jarmarcznego. Utwór jest czymś w rodzaju spaceru po straganach. W pewnym momencie utworu słychać nawet dźwięki Dzwonu Tuba Dei z Katedry Świętych Janów. Muzyka jest żywiołowa, zmienna, radosna, wesoła, oddająca zgiełk, szum i ruch. Wyraźnie nawiązuje do ludowości, jako że Jarmark Katarzyński co roku towarzyszący Świętu Miasta odbywający się na toruńskiej Starówce w czerwcu, promuje twórców ludowych. Na straganach oprócz żywności są wyroby związane z kulturą ludową, ale też biżuteria, galanteria skórzana, ceramika, szkło artystyczne, wyroby z drewna, kamienia, pamiątki, wyroby z mosiądzu i wikliny.

Jarmark Katarzyński jest autorstwa Magdaleny Cynk (kompozytorka artystycznie podpisuje się jednym nazwiskiem). To absolwentka Akademii Muzycznej w Bydgoszczy w klasie kompozycji prof. Franciszka Woźniaka. Studiowała również naukę gry na carillonie w Akademii Muzycznej w Gdańsku oraz w Królewskiej Szkole Carillonowej w Mechelen w Belgii. Píše kompozycje solowe, kameralne, orkiestrowe i chóralne, które wykonywane są w wielu miastach regionu, Polski, Europy, ale też w Stanach Zjednoczonych i Brazylii. Najważniejszymi utworami w jej dotychczasowej twórczości są kompozycje wokально-instrumentalne, z tekstami często związanymi z kulturą i historią Torunia. Magdalena Cynk jest także dyrektorem artystycznym Festiwalu „Tour de Carillon”. W Zespole Szkół Muzycznych w Toruniu prowadzi zajęcia teoretyczne oraz unikatowe lekcje z kompozycji. Organizuje rozmaite koncerty w regionie. Z jej inicjatywy w 2012 roku zostało reaktywowane Pomorskie Towarzystwo Muzyczne, którego została prezesem.⁸⁰

fot. Archiwum PTM 7

Od lewej stoją: Jędrzej Roch Rochecki, Ewa Fabiańska-Jelińska, Rafał Kłoczko, Magdalena Cynk, Tomasz Cywiński

⁸⁰ Oficjalna strona internetowa Magdaleny Cynk: <http://www.magdalenacynk.pl/> [dostęp dnia 15 marca 2018]

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona w pracy charakterystyka twórczości i działalności wybitnych kompozytorów związanych z naszym regionem oraz przypomnienie historii Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego od 1921 roku do czasów współczesnych udowodnia, że PTM było jednym z najważniejszych stowarzyszeń działających w Polsce. Nadal pełni ważną rolę w Toruniu i regionie. Stara się rozwijać nową działalność, wzbogacać wiedzę melomanów o kulturze muzycznej Torunia i regionu, inspirować do różnego typu działań, przypominać o ważnych postaciach, których działania miały kolosalne znaczenie dla rozwoju życia muzycznego Torunia. Podczas spotkań i koncertów wspominani są aktywni działacze, honorowi członkowie PTM, którzy działali tu przed wojną i tuż po wojnie. Do znanych postaci, a działali całym sercem w Towarzystwie należą nieżyjący już Kazimierz Kończewski, Edmund Kamiński, Benedykt Leszczyński Wiesław Lisecki Zofia Nowak, Wanda Kowalik, Marek Wakarecy, Bogdan Bilski, a także Aurelia Więcek, Wacław Dołęgowski, państwo Barbara i Bohdan Matusiak, Irena Bagińska oraz Krystyna Tubaja.

Podczas cyklu koncertów organizowanych przez Towarzystwo pn. *Muzyka Kompozytorów Toruńskich* przypominana i odkrywana jest twórczość opisanych w pracy kompozytorów: Piotra Perkowskiego, Jana Michała Wieczorka, Zygmunta Moczyńskiego i Bernadetty Matuszczak. Scharakteryzowana w pracy twórczość Adama Kuryły i Marcelego Popławskiego zapewne zainspiruje Towarzystwo do odkrycia i pokazania również dorobku tychże twórców. Przecież zarówno Towarzystwo jak i Toruń powinni być dumni ze wszystkich kompozytorów. Dzięki koncertom, artykułom, pracom badawczym ich dorobek oraz dokonania artystyczne, organizacyjne i pedagogiczne będą uchronione przed zapomnieniem. Cieszy fakt, że dziś sporo toruńskich kompozytorów chce nadal współpracować z Towarzystwem. Dowodem jest napisana w 2015 roku przez pięciu twórców i zadedykowana PTM *Suita Pomerania*.

Przed Towarzystwem obchody setnej rocznicy powstania, które odbywać się będą w roku 2021. Zapewne będzie to okazja do włączenia do programów koncertowych dzieł wszystkich wymienionych w pracy kompozytorów, jak i obecnych, a nawet tych najmłodszych. Na koncertach rocznicowych nie zabraknie prawykonań, wielkich dzieł wokarno-instrumentalnych, wystaw, czy sesji naukowej poświęconej wspaniałej historii Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego, jak i wybitnym osobowościom związanym z PTM.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Program koncertowy *Muzyka Kompozytorów Toruńskich* z dnia 8 maja 2016, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 13 września 2016, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 2 lutego 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 22 listopada 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Program koncertowy *Wirtuozi Klasyki* z dnia 13 grudnia 2017, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Program koncertowy *I Koncert Towarzyski* z dnia 19 marca 2013, wyd. Pomorskie Towarzystwo Muzyczne
- Statut Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego
- Uchwała Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego nr 1/2012
- Uchwała Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego nr 3/2016
- Wywiad z kompozytorką Ewą Fabiańską-Jelińską z dnia 1 marca 2018
- Wywiad z kompozytorem Jędrzejem Roch Rocheckim z dnia 5 marca 2018
- Wywiad z kompozytorem Rafałem Kłoczko z dnia 8 marca 2018
- Wywiad z kompozytorem Tomaszem Cywińskim z dnia 10 marca 2018

NETOGRAFIA

- Kosińska Małgorzata, *Piotr Perkowski*, <http://culture.pl/pl/tworca/piotr-perkowski>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Kosińska Małgorzata, *Bernadetta Matuszczak*, Polskie Centrum Informacji Muzycznej: <http://www.polmic.pl>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Oficjalna strona internetowa Rafała Kłoczko: <http://www.rafalkloczko.pl>, [dostęp dnia 15 marca 2018]

- Oficjalna strona internetowa Jędrzeja Rocha Rocheckiego: <http://www.rochecki.pl>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Oficjalna strona internetowa Magdaleny Cynk: <http://www.magdalenacynk.pl/>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Oficjalna strona internetowa Ewy Fabiańskiej-Jelińskiej: <https://jelinska.com/>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Przybyszewski Kazimierz, *Popławski Marceli Feliks*, w: <http://e-wietor.pl/popawski-marceli-feliks/>, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Przybyszewski Kazimierz, *Kuryłło Adam*, <http://e-wietor.pl/kuryo-adam/> E-WIETOR Wielka Internetowa Encyklopedia Torunia, [dostęp dnia 15 marca 2018]
- Jan Michał Wieczorek, *Twórcy Kultury Torunia*, <http://www.icimss.edu.pl/TKT/> http://www.icimss.edu.pl/TKT/index.php?link=_artysta&id=623, [dostęp dnia 15 marca 2018]

OPRACOWANIA

- Baculewski Krzysztof, *Polska twórczość kompozytorska 1945 – 1984*, wyd. PWM, Kraków 1987, ISBN 83-224-0329-1
- Baranowski Tomasz, *Popławski Marceli Feliks*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.7, Część biograficzna, red. E. Dziębowska, Kraków 2004, ISBN 83-224-0656-8
- Bełkot Jan, *Przeobrażenia twórczych środowisk artystycznych*, w: *O życiu kulturalnym w Toruniu w latach 1945 – 1985*, wyd. UMK, Toruń 1989
- Demska-Trębacz Mieczysława, *Piotr Perkowski i jego czasy*, w: *Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. Marian Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003
- Derkowska Aneta, *Muzyka i słowo w twórczości Bernadetty Matuszczak*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005, ISBN 83-7441-093-0
- Gawrońska Ewa, *Szkolnictwo Muzyczne Torunia w latach 1921 – 1960*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002, ISBN 83-7174-927-9
- Iwanicka-Nijakowska Anna, *Matuszczak Bernadetta*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918–2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7
- Kluczajda Katarzyna, *Toruń, którego nie ma*, Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2017, ISBN 978-83-7729-333-1

- Kowalska-Zajac Ewa, *Popławski Marceli*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7
- Kutta Janusz, *Moczyński Zygmunt*, w: *Bydgoski Słownik Biograficzny*, t.1, red. Janusz Kutta, wyd. Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, Bydgoszcz 1994, ISBN 83-85327-26-6
- Lewandowska Ilona *Spuścizna kompozytorska Zygmunta Moczyńskiego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, w: *Świadkowie kultury muzycznej na Pomorzu i Kujawach*, pod red. Aleksandry Kłaput-Wiśniewskiej, Bydgoszcz 2013
- Majewska Maria, Tatarska Janina, *Jan Michał Wieczorek – twórca wobec tradycji*, Ogólnopolska Sesja Naukowa „Pedagodzy i absolwenci szkół muzycznych w Toruniu (1921-2011)”, ZSM Toruń 2011
- Nawrocki Zbigniew, *Zamek krzyżacki w Toruniu XIII–XXI w: Studium historyczno–architektoniczne z katalogiem detalu architektonicznego ze zbiorów Muzeum Okręgowego*, wyd. Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2017, ISBN 978-83-60-324-80-6
- Nowak Anna, *Moczyński Zygmunt* w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7
- Nowak Anna, *Wieczorek Jan Michał* w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7
- Przybyszewski Kazimierz, *Adam Kuryłło*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 4, wyd. ToMiTo, Toruń 2004
- Przybyszewski Kazimierz, *Adam Kuryłło*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. 1, wyd. ToMiTo, Toruń 1998
- Perkowska Maria, *Adam Kuryłło*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.5, Część biograficzna, red. Elżbieta Dziębowska, Kraków 1997, ISBN 83-224-0656-8
- Jazdon Andrzej, *Adam Kuryłło*, w: *Kompozytorzy Polscy 1918– 2000. Biogramy*, t.2, red. Marek Podhajski, wyd. Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk – Warszawa 2005, ISBN 978-83-89444-83-7
- Petrykowski Piotr, *Pomorskie Towarzystwo Muzyczne*, „Poradnik Muzyczny” nr 6, 1987
- Przybyszewska Anna, Przybyszewski Kazimierz, *Konserwatorium Muzyczne Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu za dyrekcji Piotra Perkowskiego w latach 1936 –1939*, „Rocznik Toruński”, t. 38, wyd. ToMiTo, Toruń 2011

- Przybyszewski Kazimierz, *Popławski Marceli Feliks*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t.1, wyd. ToMiTo, red. Kazimierz Mikulski, Toruń 1998
- Rondomańska Zenona, *Tematyka warmińska i mazurska w twórczości Jana Michała Wieczorka* w: *Czasy – Muzyka – Twórcy na Pomorzu i Kujawach*, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014
- Smentek Lidia, *Zygmunt Moczyński Podróż do źródeł*, wyd. Polskie Wydawnictwa Reklamowe, Toruń 2016, ISBN 978-83-62826-84-1
- Szczurko Elżbieta, *Piotr Perkowski – dyrektor konserwatorium i animator życia muzycznego Torunia w latach 1936 – 1939* w: *Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. Marian Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003
- Szymańska-Stułka Katarzyna, *Próba charakterystyki języka muzycznego Piotra Perkowskiego na przykładzie twórczości koncertowej*, w: *Piotr Perkowski. Życie i dzieło*, red. Marian Borkowski, wyd. Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Warszawa 2003
- Tubaja Krystyna, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *80 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921-2001*, wyd. ZSM w Toruniu, Toruń 2001
- Tubaja Krystyna, *Dzieje Toruńskich Szkół Muzycznych*, w: *90 lat Szkół Muzycznych w Toruniu 1921-2011*, wyd. ZSM w Toruniu, Toruń 2011, ISBN 978-83-933722-0-1
- Widłak Elżbieta, *Matuszczak Bernadetta*, w: *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t.7, Część biograficzna, red. E. Dziębowska, Kraków 2004, ISBN 83-224-0656-8
- Winnicka Marlena, *Jan Michał Wieczorek (1904-1980) toruński pedagog, dyrygent i kompozytor*, wyd. UKW, Bydgoszcz 2013, ISBN 978-83-7096-897-7
- Witkowski Leon, *Kultura muzyczna Torunia w latach międzywojennych*, „Rocznik Toruński” t.1, wyd. ToMiTo, Toruń 1966
- Witkowski Leon, *Zygmunt Moczyński (1871 – 1940) – kompozytor, dyrygent i pedagog*, w: *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. Marian Biskup, „Rocznik Toruński”, t.2, wyd. ToMiTo, Toruń 1973